

Lappspurv i Oppland i 2020

Kartlegging av hekkebestanden i utvalgte områder som basis for langsiktig overvåking

Norsk Ornitologisk Forening, avd. Oppland
Rapport nr. 1-2021

INNHOOLD

FORORD	3
SAMMENDRAG	4
1 INNLEDNING	6
2 RØDLISTESTATUS	7
3 UTBREDELSE OG BESTANDSSITUASJON	8
3.2.1 Nasjonalt	8
3.2.2 Oppland	8
4 REGISTRERINGER I 2020	9
4.1 OVERVÅKINGSOMRÅDENE	10
4.1.1 Rånåfli	10
4.1.2 Grisungvatni	10
4.1.3 Tjørnhøtjørn/Einøvlingsvatnet	11
4.1.4 Fokstumyra	12
4.1.5 Hornsjøen/Storrvatnet	14
4.1.6 Svartknattjønnin	15
4.1.7 Veslhjerkinnstjønnin	16
4.1.8 Leirungvatnet/Råkåvatnet	16
4.1.9 Refjellsvatni	17
4.1.10 Åsdalstjønnna	18
4.1.11 Lyngen	19
4.1.12 Sanddalen	20
4.1.13 Fisketjerni øst	21
4.2 ANDRE REGISTRERINGER I 2020	22
4.3 OPPSUMMERING	24
5 DISKUSJON	26
5.1 UTBREDELSE OG HABITATVALG	26
5.2 BESTANDSUTVIKLING OG BESTANDSESTIMAT	27
5.3 MULIGE ÅRSAKER TIL TILBAKEGANGEN	28
6 LITTERATUR	30

Forsidebilde: Lappspurv hann fotografert langs sørsida av Vålåsjøhøe i Dovre kommune 17.6.2019. Foto: Bjørn Harald Larsen.

FORORD

Norsk Ornitologisk Forening (NOF), avdeling Oppland, har gjennomført en kartlegging av lappspurv i tidligere Oppland fylke. Arbeidet har bestått i registrering av hekkebestander i et sett utvalgte områder. I tillegg har også mange andre aktuelle hekkeområder for arten blitt undersøkt i 2020.

Prosjektet har blitt støttet økonomisk av Miljødirektoratet gjennom ordningen «Tilskudd til vilttiltak» med kr. 20 000. Følgende medlemmer av NOF, avd. Oppland, har bidratt i kartleggingen: John Apeland, Lise Caspersen, Tom Dalhøy, Margaret M. Eggen, Frank Grønningsæter, Knut Gundersen, Sven Haugen, Tor Martin Haugen, Anne Gri Henriksen, Geir Høitomt, Bjørn Harald Larsen, Sverre Lundemo, Bjørn Roar Løkken, Rune Nilsson, Jon Opheim, Jens Petter Ous, Ole Knut Steinset, Ragnar Ødegård, Rune Rødningen og Thor Østbye. I tillegg har vi benyttet observasjoner lagt ut på *Artsobservasjoner.no* (AO) av en rekke personer i fuglemiljøet i Norge. Alle takkes for sine bidrag. En spesiell takk til Jon Opheim for framskaffelse av rapporter, til Geir Høitomt for data fra tidligere registreringer i verneområder i Oppland og Knut Gundersen for data fra Fåvang Østfjell.

Eina, 10. januar 2021

For Norsk Ornitologisk Forening, avd. Oppland

Bjørn Harald Larsen

SAMMENDRAG

Resultater fra registreringene i 2020

Med midler fra Miljødirektoratet har Norsk Ornitologisk Forening, avdeling Oppland, gjennomført en kartlegging av hekkebestanden av lappspurv (sårbar - VU) i 2020 i 13 utvalgte områder i tidligere Oppland fylke. Områdene ble valgt ut fra at de har eller har hatt en relativt betydelig hekkebestand av arten, samtidig som det er gjort bestandsregistreringer i områdene tidligere – slik at det kan være mulig å vurdere utviklingen i bestandenes størrelse over tid.

Til sammen ble det registrert i størrelsesorden 48-50 par med lappspurv innenfor de 13 overvåkingsområdene. I to av områdene ble ikke lappspurv registrert, på tross av ganske god forekomst av arten på 2010-tallet (Leirungsvatnet/Rååvatnet i Skjåk/Lom og Lyngen-området i Øyer). I andre områder i tidligere Oppland fylke ble anslagsvis 50-70 par med lappspurv registrert i 2020.

Utbredelse og habitatvalg

Lappspurven har størst utbredelse og er mest tallrik i lavalpine områder med stort innslag av myr og våtmark/tjern i nordre deler av tidligere Oppland fylke. De fleste viktige hekkeområder ligger mellom 1100 og 1300 moh. Hekkeområdene er gjerne kjennetegnet av rygger med lav- og lynghei i mosaikk med større eller mindre myrer og myrkanter med høy vierdekning. Forekomsten av myr blir brukt som ett av flere kriterier for skille lav- og mellomalpin sone (finnes i lavalpin, men ikke i mellomalpin), og lappspurvhekking i mellomalpin sone er nok svært sjeldent. Den ser også ut til å like et visst innslag av stein og blokk, som utgjør fine sangposter. I slike områder, og særlig i områder med kalkrik fjellvegetasjon – slik som på Dovrefjell – kan den danne løse kolonier på 3-5 par.

Kommunene Dovre, Lesja og Øystre Slidre hadde flest registrerte lappspurver i 2020. I tillegg vet vi at det finnes viktige hekkeområder i Lom og Sel – mens vi er mer usikre på bestanden i Skjåk, Vågå og Vang. Lenger sør kan den også være vanlig i enkelte områder, slik som Breijordan i Ringebu, men her er det generelt lengre mellom hekkeplassene og parene. Våre viktigste hekkeområder ligger i nasjonalparkene Dovrefjell-Sunndalsfjella og Reinheimen, i tillegg til på Valdresflya og langs Vinstre. I nasjonalparkene Breheimen, Jotunheimen og Rondane er bestandene mindre. I Langsua nasjonalpark var den tidligere vanlig i Øystre Slidre-delen, men her har den blitt svært fåtallig i det seinere.

Bestandsutvikling hos lappspurv

En gjennomgang av tidligere undersøkelser viser at det i 9 områder har vært en klar negativ bestandsutvikling, mens 3 områder har hatt en ganske stabil bestand og kun ett område har antatt positiv trend (Svartknattjønnin i Dovre). Generelt er det problematisk å utlede bestandstrender i mange områder pga. at registreringene har hatt ulik dekning fra år til år. De beste datasettene, der registreringene har fulgt mer eller mindre samme metodikk og hatt samme geografisk dekning fra år til år, finnes fra Fokstumyra i Dovre (sterk tilbakegang fra perioden 1986-1990 til 2005-2020), Hornsjøen/Storrvatnet i Dovre (betydelig tilbakegang 2011 til 2020), Refjellsvatni i Vågå (mer enn halvering av bestanden siden 2011) og Lyngen i Øyer (trolig gått ut som hekkefugl i løpet av 2010-tallet, fra 4-5 par i 2011/2012). Også fra de to områdene i Hjerkinnskytefelt er det gode data fra 2016-2020, men har trolig dekningsgraden blitt gradvis bedre de siste årene, og slik sett kan dataene gi et feil bilde – trolig har disse områdene hatt en ganske stabil bestand i perioden.

Det er ganske tydelig at det lappspurven har blitt mer fåtallig eller har forsvunnet fra tidligere hekkeplasser under eller i skoggrensa, slik som Fokstumyra, myrene ved Lyngen på Øyerfjellet, Hersjømyrin og Svartbekkmyrin i Nord-Fron og Røssjøen-området i Etnedal/Nord-Aurdal. I tillegg er det også ganske tydelig at den er i ferd med å miste fotfeste i de sørligste hekkeområdene (Stølsvidda, Langsua NP, Øyerfjellet mv.). I høyereliggende områder lenger nord i fylket har ikke

bestandsutviklingen vært like negativ, slik som langs Grisungvatni i Lesja (ca. 1220-1250 moh.) og på Valdresflya (1320-1350 moh.).

Mens det de siste årene stort er rapportert om enkeltindivider på trekk i lavlandet, var det på 1970- og 1980-tallet ikke uvanlig å se flokker på 10-50 fugler – i år med sein snøsmelting i fjellet også opp mot 100-150 individer.

Vår konklusjon etter årets undersøkelser er at lappspurven har gått kraftig tilbake i tidligere Oppland fylke mellom 2010 og 2020, antakelig så mye som 40-60 %.

Forslag til nytt bestandsestimat

Et bestandsestimat for lappspurv er svært utfordrende å gi. Arten opptrer ikke jevnt utbredt, slik som f.eks. heipiplerke, men hekker noen få par sammen eller i løse kolonier der den har optimale forhold. Oppland har store arealer med lavalpine heier med stort innslag av myrer/myrkanter og våtmark/tjern, og en stor del av dette ligger i rike fjellområder med potensial for lappspurv. Men, allikevel, det er ikke mulig å gjøre beregninger av hekkebestanden av denne arten basert på arealtall for egnet hekkehabitat – både fordi den hekker så flekkvis og fordi den er i ferd med å forsvinne fra flere egnede områder (kanskje først og fremst fra store myrområder under eller i tregrensa).

Med en kommunevis gjennomgang av kjente og aktuelle hekkeområder er det presentert et bestandsanslag på **500-1000 par** i gamle Oppland fylke. Dette estimatet er beheftet med stor usikkerhet.

Figur 1. Lappspurv hann på sangpost ved Sæmundtjønnin i gamle Hjerkinnskytefelt på Dovrefjell. Foto: Bjørn Harald Larsen.

Mulige årsaker på tilbakegangen

Flere mulige årsaker til bestandsnedgangen blir diskutert i rapporten, der de mest nærliggende er klimaendringer (som presser arten høyere opp i terrenget, samtidig som den får utfordringer med å treffe toppen i insektproduksjonen, som må komme i ungeperioden). Også generelt svakere bestandstopper for smånagere – som gir økt predasjonstrykk på bakkehekkende fugler i fjellet – er trolig en medvirkende årsak. I tillegg kan intensivert jordbruk i vinterområdene og mulige arealendringer mv. i trekk- og rasteområder ha betydning.

1 INNLEDNING

Norsk Ornitologisk Forening har valgt lappspurv til Årets fugl i 2020. Bakgrunnen er at arten var vist stor tilbakegang både i hekkeområdene og på trekklokalitetene i Sør-Norge de siste årene. Den ble i 2015 rødlistet som sårbar i Norge. Også i Oppland har vi merket oss en betydelig nedgang hos arten. Dette er i hovedsak bakgrunnen for vårt arbeid med lappspurv i 2020. Rapporten er utarbeidet av Norsk Ornitologisk Forening, avdeling Oppland, med økonomisk støtte av Miljødirektoratet gjennom ordningen «Tilskudd til vilttiltak». Arbeidet har blitt rapportert foreløpig gjennom Miljødirektoratets søknads- og rapporteringssenter på nett (Miljødirektoratet 2021).

Formålet med registreringene har vært å kartlegge hekkebestanden av lappspurv i et utvalg områder med tidligere registreringer av arten. Områdene ble valgt ut fra at de har eller har hatt en relativt betydelig hekkebestand av lappspurv, samtidig som det er gjort bestandsregistreringer i områdene tidligere – slik at det kunne være mulig å vurdere utviklingen i bestandenes størrelse over tid. Målet er at registreringene i 13 utvalgte områdene i 2020 kan danne basis for en langsiktig overvåking av arten i tidligere Oppland fylke.

Lappspurv er rødlistet som sårbar i Norge (Henriksen & Hilmo 2015). Rødlistestatusen er knyttet opp mot bestandsnedgang de siste tre generasjonene (ca. 10 år), og det anses av interesse for regionale forvaltningsorgan å få en oversikt over bestandens utvikling i denne delen av Innlandet. Lappspurv ble valgt som årets fugl i Norge av Norsk Ornitologisk Forening i 2020, og i den forbindelse har Heggøy (2020a) oppsummert registreringer i landet.

Rapporten omfatter først og fremst resultatene fra utført feltarbeid i 2020. I de områder hvor vi har gode bestandsdata fra tidligere år, har bestandsutviklingen blitt vurdert. NOF avd. Oppland har en ambisjon om å utføre tilsvarende kartlegginger med ca. 5 års mellomrom i de utvalgte områdene for å overvåke bestandssituasjonen for denne truede arten framover.

2 RØDLISTESTATUS

Norsk rødliste for arter 2015 (Henriksen & Hilmo 2015) er basert på kriterier utviklet av International Union for Conservation of Nature (IUCN). Endringene fra tidligere rødlister innebærer større vektlegging på prognoser som sier noe om artenes risiko for å dø ut, noe som bl.a. stiller større krav til dokumentasjon enn tidligere.

Lappspurv er plassert i kategori sårbar (VU) på Norsk rødliste for arter (Henriksen & Hilmo 2015). Den er rødlistet etter A2-kriteriet, dvs. en dokumentert eller antatt tilbakegang på 30-50 % siste 10 år, «*hvor reduksjonen eller dens årsak ikke nødvendigvis er opphørt eller forstått eller reversibel*».

I global rødliste (<http://www.iucnredlist.org/>) og europeisk rødliste (BirdLife 2015) er arten vurdert som livskraftig (LC) på bakgrunn av økende bestand; «*Population trend: Increasing*».

Figur 2. Lappspurv er vurdert som sårbar (VU) i Norge, mens situasjonen globalt og i Europa gjør at den så langt ikke har blitt inkludert på globale eller europeiske rødlistene. Bildet viser en hann på sangpost mellom Sæmundtjønnin og Storslågåvatnet øverst i Grisungdalen i Lesja kommune 29.6.2020. Foto: Bjørn Harald Larsen.

3 UTBREDELSE OG BESTANDSSITUASJON

3.2.1 Nasjonalt

Lappspurv hekker i Norge i lavalpine områder – hovedsakelig vierregionen, som regel med et vesentlig innslag av våtmark og myr.

Haftorn (1971) skriver at lappspurven har sin viktigste utbredelse i Nord-Norge, og særlig i Finnmark – både inne på vidda og i kystområdene. I Sør-Norge beskriver han artens utbredelse som vid, men oppstykket; fra Dovrefjell sørover gjennom Jotunheimen over Hardangervidda til Hylestad i Setesdal. Atlasregistreringene på 1980-tallet styrket dette inntrykket, og viste samtidig et temmelig tydelig gap i utbredelsen mellom Finnmark og Trøndelag. Gjershaug mfl. (1994) anslår hekkebestanden til å ligge mellom 200.000 og 500.000 par etter Atlasundersøkelsene. Shimmings & Øien (2015) vurderte hekkestanden til 100.000 til 225.000 individer basert på omkring 25.000 km² med egnet hekkehabitat og 4-9 par/km² som beregnet i Sverige, dvs. mer enn en halvering i forhold til bestandsanslaget med basis i atlasregistreringene.

3.2.2 Oppland

I Oppland finnes hekkepopulasjoner av lappspurv i fjellområdene i øvre deler av Valdres og Gudbrandsdalen, med mindre bestander også i fjellet i midtre og søndre deler av dalførene. Gaarder mfl. (1997) betegner lappspurven som «*vidt utbredt og ganske vanlig i de fleste fjellområdene i Oppland*», som «*sammen med heippiplerke, steinskvett og snøspurv dominerer blant spurvefuglene på snauffjellet. I enkelte fjellpartier er den likevel sjelden eller mangler helt, bl.a. i de sentrale deler av Jotunheimen og Rondane.*»

Dette bildet stemmer ikke lenger like godt, bortsett fra vurderingene av bestandene i Jotunheimen og Rondane. Områder i fjellet der lappspurven er med å dominere lydbildet om sommeren er svært få og minkende. Bestanden i Oppland ble anslått til 5000-10000 par etter Atlasregistreringene (Gaarder mfl. 1997), og det er ingen tvil om at bestandstallet er langt lavere i dag.

Figur 3. Typisk hekkehabitat for lappspurv i vierregionen på Dovrefjell. Våtmark og små myrflater i overgangen mellom lavalpin og mellomalpin sone ned mot et vatn (Sæmundtjønnin i Lesja kommune). Steiner benyttes gjerne som sangposter. Foto: Bjørn Harald Larsen.

4 REGISTRERINGER I 2020

Det er gjort lite systematiske registreringer av lappspurv i Oppland før kartleggingen i 2020. Enkelte overvåkingsprosjekter har inkludert arten, bla. på Fokstumyra i perioden 1996-1990 og fra 2010 til 2020 (pågår fortsatt). Under annet feltarbeid har vi bla. ved undersøkelser i våtmarksreservater i lavalpin sone sett en til dels dramatisk nedgang i antall fugler på hekkeplassene. Også på tradisjonelle rasteplasser under trekket har den blitt svært fåtallig. Ingen samlet framstilling av lappspurvens bestandssituasjon eller bestandsutvikling i det tidligere fylket er imidlertid gjort før.

I forkant av feltarbeidet i 2020 ble det samlet eksisterende kunnskap om arten. I dette arbeidet hadde vi god nytte av NOF avd. Oppland sitt bibliotek, hvor det aller meste av fuglerapporter fra fylket er samlet. Utover dette har vi i de senere årene fått mye nyttig informasjon gjennom det som blir lagt ut av observasjoner på nettstedet *Artsobservasjoner.no*. Her har også en del eldre opplysninger om lappspurv blitt publisert.

Lappspurv er fortsatt relativt vidt utbredt i fjellområdene i fylket, og overvåkingen legger ikke opp til å utføre en fullstendig kartlegging av hekkebestanden – noe som ville krevd langt større ressursbruk. Det ble i stedet valgt ut 10 områder, som tidligere eller de siste årene har hatt en god bestand av hekkende lappspurv, både med tanke på å vurdere nåværende bestandssituasjon i Oppland – men også med tanke på å danne en basis for en langsiktig overvåking av arten. De utvalgte områdene hvor lappspurv ble kartlagt spesielt i 2020 var:

- 1) Rånåflyi, Lesja
- 2) Grisungvatni, Lesja og Dovre
- 3) Tjønnhøttjønn/Einøvlingsvatnet i Dovre
- 4) Fokstumyra i Dovre
- 5) Svartknattjønnin/Hornsjøen/Storrvatnet i Dovre
- 6) Veslhjerkinnstjønnin, Dovre
- 7) Leirungsvatna/Råkåvatnet, Skjåk
- 8) Refjellsvatni, Vågå
- 9) Åsdalstjønnna, Ringebru
- 10) Fisketjønnin/Rupetjønn, Øystre Slidre

Fra disse områdene har vi en del data også fra tidligere år, for noen områder helt tilbake til 1970-tallet, noe som gir gode muligheter for å vurdere bestandsutviklingen de siste 30-50 årene i fjellet i Oppland og Sør-Norge. Etter feltsesongen ble område 5 delt i to; med Svartknattjønnin som et eget område. I tillegg ble Lyngen-området i Øyer og Sanddalen i Øystre Slidre tatt inn som overvåkingsområder. De fleste områdene ble besøkt én eller to ganger i løpet av hekkesesongen.

Til sammen har 20 medlemmer i foreningen deltatt i årets registreringer eller bidratt med opplysninger (se forord). Disse takkes for verdifull innsats i felt.

Det var til dels unormalt store snømengder i fjellet i Sør-Norge våren og forsommeren 2020. Dette har trolig hatt betydning for både hvor mange lappspurver som gikk til hekking og hvor i terrenget de hekket. Fra midten av juni ble det mer normale snøforhold i fjellet, men fortsatt relativt kjølig og vått i juni og første halvdel av juli.

4.1 Overvåkingsområdene

4.1.1 Rånåflyi

Kommune: Lesja

Vernestatus: Nasjonalpark (Reinheimen)

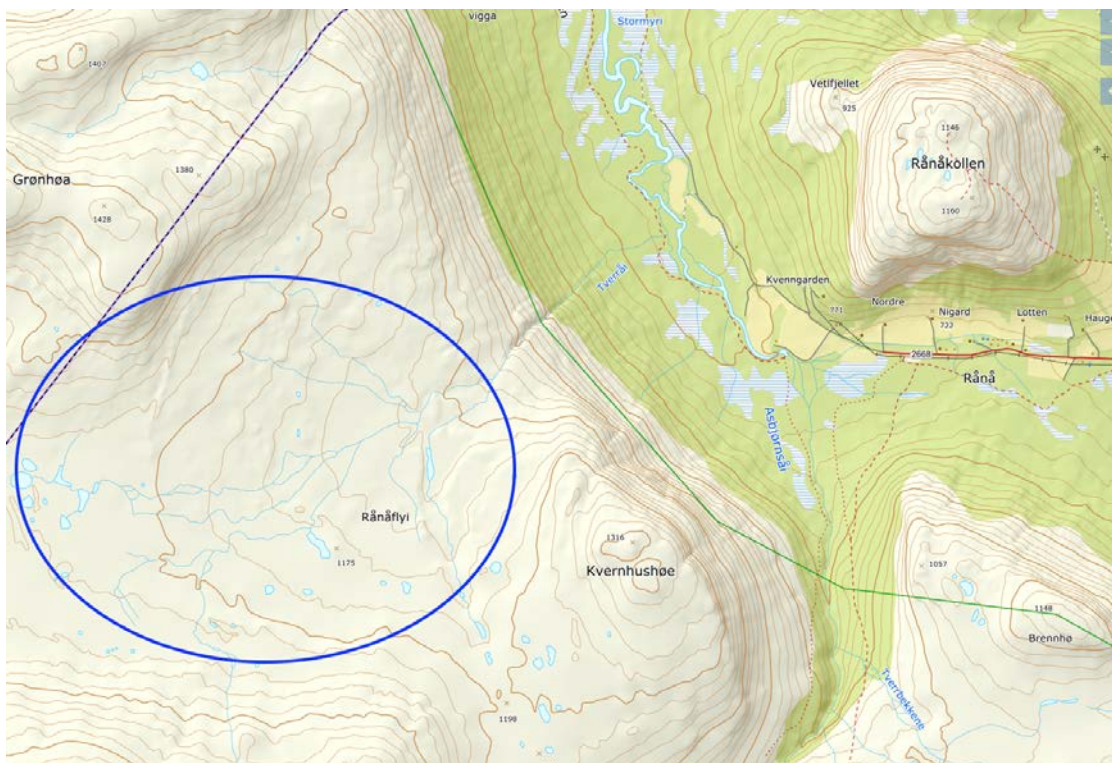
Høydelag: 1100-1200 moh.

Tidligere rapporter/sammenstillinger: Ingen

Feltregistreringer 2020: Helge Arild Gyldenås 10.7.

	Antatt hekkebestand	Kommentar/observatører
1986-1989	4-8 ind.	Steinar Stueflotten
1990-1999	2-9 ind.	Steinar Stueflotten
2000-2018	5-18 ind.	Frank Grønningsæter. Trolig et større område kartlagt i 2008 (18 ind.).
2020	2 par	«Rånåflyi øvre»

Steinar Stueflotten besøkte dette området nesten årlig fra 1986 til 2001, og bestanden så ut til å være ganske stabil i denne perioden. I 2008 registrerte Frank Grønningsæter 18 ind. på «Rånåflya», og muligens gikk han over et større område enn Stueflotten. I 2020 ble det kun registrert 2 par på «Rånåflyi øvre» av Helge Arild Gyldenås, og det er dermed sannsynlig at det har skjedd en negativ utvikling etter 2008.

Figur 4. Omtrentlig utbredelse av overvåkingsområdet for lappspurv på Rånåflyi.

4.1.2 Grisungvatni

Kommune: Lesja (en liten del i Dovre kommune helt i øst)

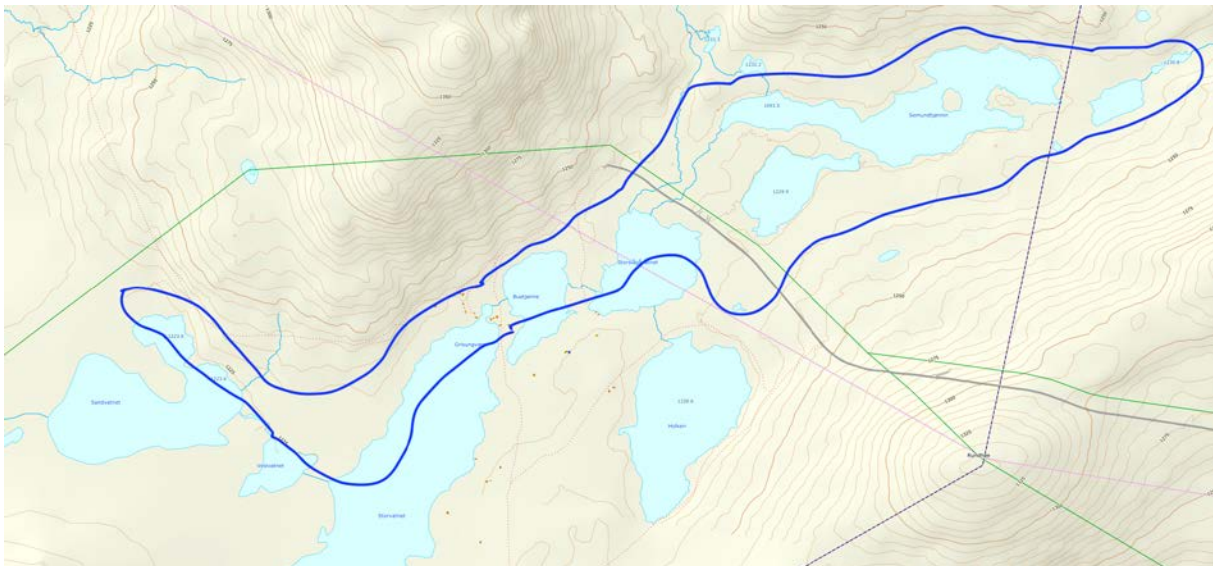
Vernestatus: Nasjonalpark (Dovrefjell-Sunndalsfjella) (delen nord/øst for vegen til Grisungvatni)

Høydelag: 1220-1250 moh.

Tidligere rapporter/sammenstillinger: Solvang 2016, 2017, Larsen & Høitomt 2018, 2019, 2020

Feltregistreringer 2020: Bjørn Harald Larsen 29.6. og 9.8.

	Antatt hekkebestand	Kommentar/observatører
1984	15 ind.	Kjetil Johannessen, Henning Anker Johansen
1991	12 ind.	Martin Lohne, Geir Klaveness
2016	Min. 4 par	Rune Solvang
2017	Min. 3 par	Rune Solvang
2018	Min. 5 par	Bjørn Harald Larsen
2019	8-10 par	Bjørn Harald Larsen. Bedre undersøkt enn 2016-2018
2020	13 par	Ytterligere noe bedre undersøkt enn i 2019

Figur 5. Avgrensning av overvåkingsområdet for lappspurv langs Grisungvatni i Lesja kommune (den helt østre delen i Dovre kommune).

Bestandstallene for perioden 2016-2020 fra dette området avspeiler nok utelukkende en gradvis bedre undersøkelse av området, og et større fokus på arten (primært et overvåkingsområde for fjellender i tilknytning til tilbakeføringen av Hjerkinnskytefelt til sivile formål) – ikke minst i 2020, da det ble gjort en ekstra innsats for å kartlegge lappspurv. Tallene fra 1984 og 1991 er vanskelig å bruke for å vurdere bestandsutvikling, da det ikke er oppgitt nærmere lokalisering av funnene og hvor stort område som ble undersøkt.

4.1.3 Tjørnhøtjørn/Einøvlingsvatnet

Kommune: Dovre

Vernestatus: Nasjonalpark

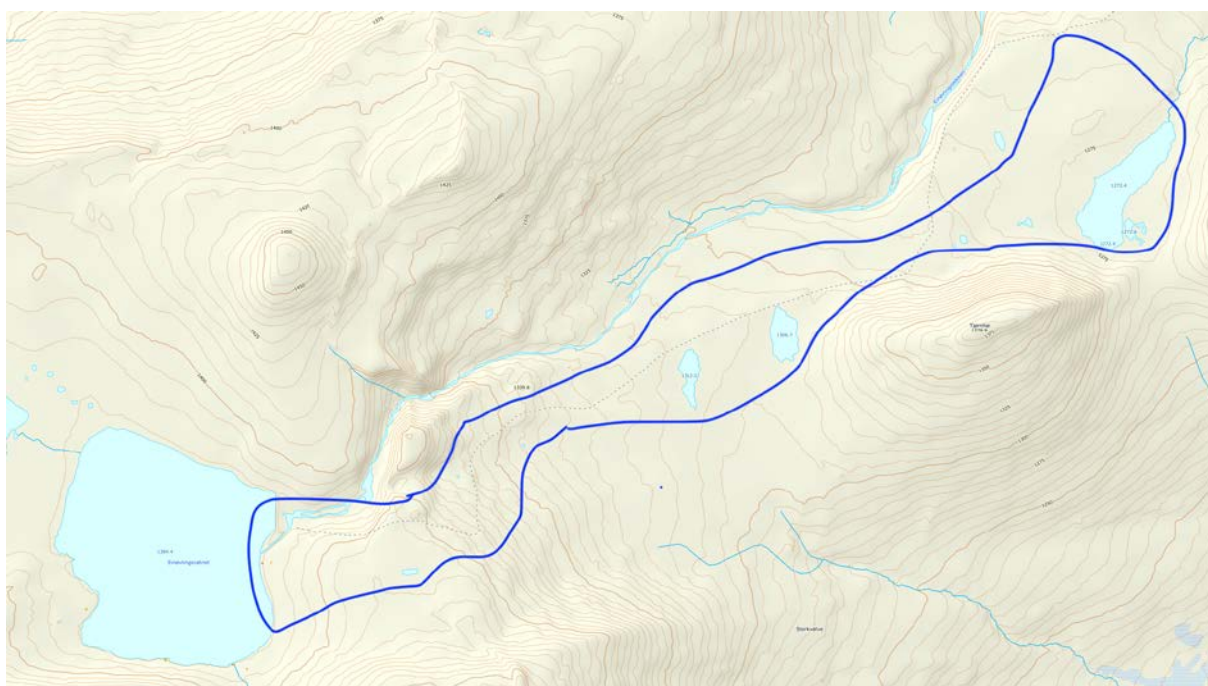
Høydelag: 1270-1400 moh.

Tidligere rapporter/sammenstillinger: Solvang 2016, 2017, Larsen & Høitomt 2018, 2019, 2020

Feltregistreringer 2020: Geir Høitomt 29.6. og 9.8.

År	Antatt hekkebestand	Kommentar
2016	3 ind.	Rune Solvang
2017	2 par	Rune Solvang
2018	Min. 4 ind.	Geir Høitomt
2019	Min. 2 ind.	Geir Høitomt
2020	5 par	Noe bedre undersøkt enn i 2018 og 2019

Også når det gjelder dette overvåkingsområdet gjenspeiler trolig tallene på registrert hekkebestand en gradvis bedre undersøkelse av området, og et større fokus på arten (primært et overvåkingsområde for fjellender i tilknytning til tilbakeføringen av Hjerkinnskytefelt til sivile formål) – ikke minst i 2020, da det ble gjort en ekstra innsats for å kartlegge lappspurv. Antakelig har bestanden av arten vært ganske stabil i perioden.

Figur 6. Overvåkingsområdet for lappspurv mellom Tjørnhøtjørn og Einøvlingsvatnet.

4.1.4 Fokstumyra

Kommune: Dovre

Vernestatus: Naturreservat (Fokstumyra)

Høydelag: 940-950 moh.

Tidligere rapporter/sammenstillinger: Østbye 1987, 1988, 1990a,b, 2006, Fiksdahl & Hoff 2005, Opheim 2011, 2012, 2013b, Opheim & Høitomt 2014, 2016, 2017, 2018, 2019

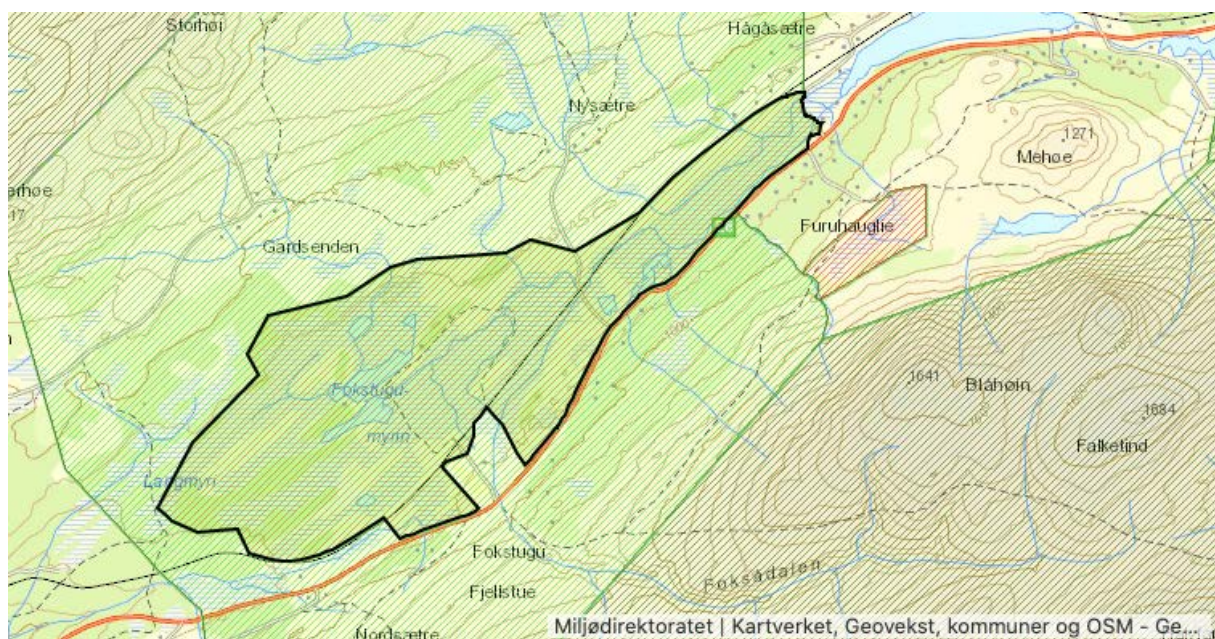
Feltregistreringer 2020: Sven Haugen, Geir Høitomt, Jon Opheim og Ragnar Ødegård 29.5. og 10.7.

År	Antatt hekkebestand	Kommentar
1986	7 par	Østbye 1987 (6 par ved Rundtjønn samt 2 ind. v/Stortjønn)
1987	5 par	Østbye 1988 (Nordsæterranden/Rundtjønn, regelmessig i heilandskapet ved Nyætra, utenfor reservatet)
1988	4 par	Østbye 1989a (Rundtjønn). I tillegg 6 par ved Nysætra.

År	Antatt hekkebestand	Kommentar
1989	9-10 par	Østbye 1989b (bla. 4 par Rundtjønn/Nordsæterranden)
1990	8-9 hanner	Østbye 1990 (i området Nordsæterranden-Bonkalhaugen). Ellers vanlig rundt Nysætra.
2002	-	Østbye 2006
2005	-	Arten forsvant som fast hekkefugl på myra en gang mellom 1990 og 2002 (Østbye 2006)
2011	-	Opheim 2011
2012	-	Opheim 2012
2013	2 par	Opheim 2013 (Langmyre og Sjugurdsmyre)
2014	1 par	Opheim & Høitomt 2014 (Langmyre)
2016	-	Opheim & Høitomt 2016
2017	2 ind.	Stormyre (AO)
2018	-	Opheim & Høitomt 2019
2019	-	Opheim & Høitomt 2020a
2020	1 par	Horrtjønnin (AO)

Fokstumyra er svært godt undersøkt, og data om lappspurv i området finnes fra helt tilbake til 1800-tallet. Thome oppgir arten som den mest tallrike på myra i 1895 og 1907, mens Schaanning angir 6-7 par i 1897 og 3 par i 1917 (Østbye 1987). Løvenskjold anslår bestanden til 12 par i 1930, mens Kværne opplyser om en jevn bestand på 6-12 par nordvest for Rundtjønn, ved Horrtjern og nord for Lyuhaug i perioden 1964-1967 samt 8-10 par ved Rundtjønn i 1971 (Østbye 1987).

Etter 1990 har lappspurv vært en sjelden og uregelmessig hekkeart på Fokstumyra, og i perioden 2011-2020 har det kun blitt registrert 1-2 par med hekkeatferd i 2013, 2014, 2017 og 2020. Fra å være en vanlig hekkefugl rundt 1900 og på 1960-tallet og fortsatt en relativt tallrik hekkefugl fram til 1990, må det nå konkluderes med at arten er i ferd med å forsvinne helt som hekkefugl i reservatet (ikke registrert i 2018 og 2019).

Figur 7. Fokstumyra naturreservat i Dovre kommune.

4.1.5 Hornsjøen/Storrvatnet

Kommune: Dovre

Vernestatus: Nasjonalpark (Rondane/landskapsvernområde (Grimsdalen))

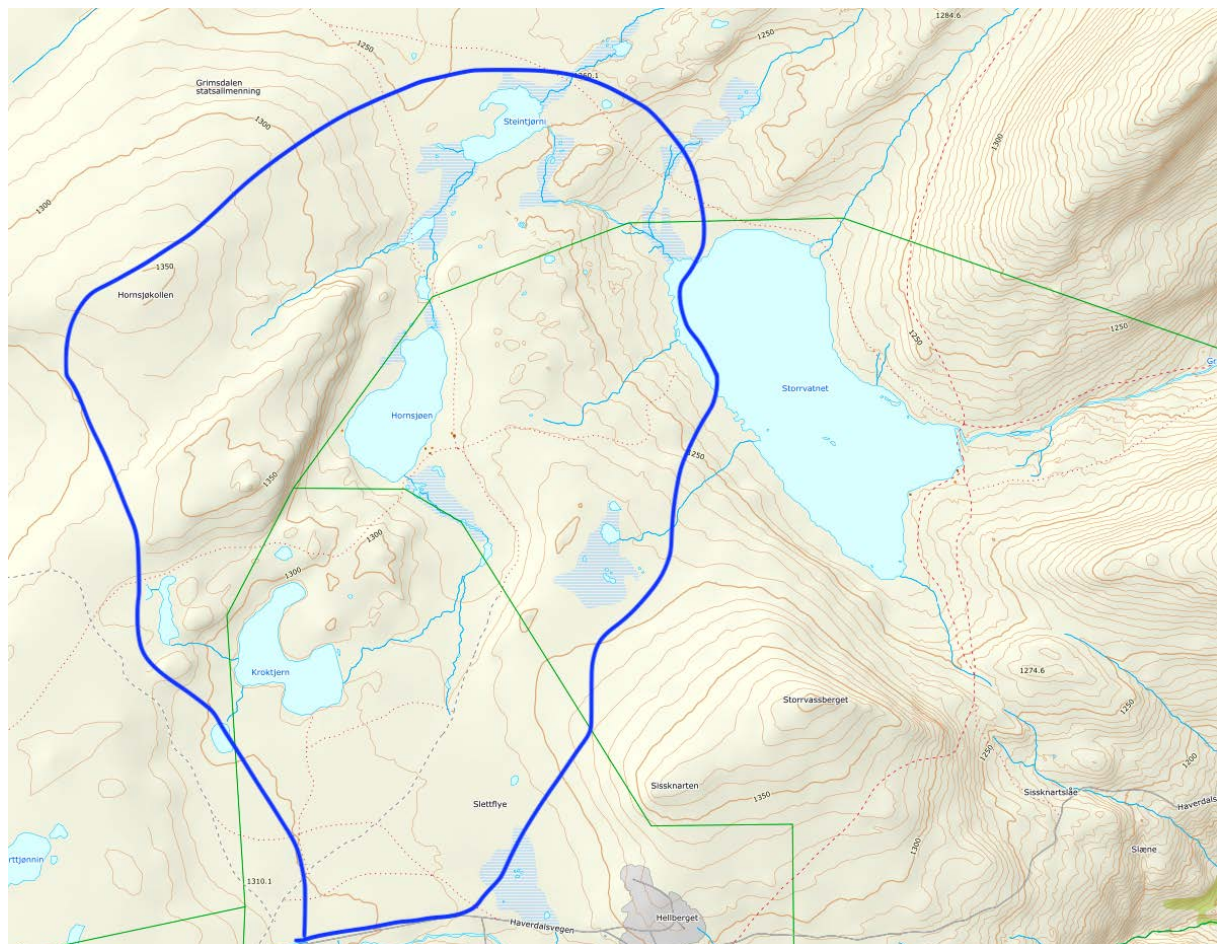
Høydelag: 1250-1350 moh.

Tidligere rapporter/sammenstillinger: Ingen

Feltregistreringer 2020: Tom Dalhøy og Bjørn Harald Larsen 24.6. og Bjørn Harald Larsen 9.8.

År	Antatt hekkebestand	Kommentar
1974	Min. 10-15 par	Steinar Stueflotten (20 ind.)
1979	2-3 par	Steinar Stueflotten (trolig mindre område dekket)
2011	10-15 par	Bjørn Harald Larsen (fast rute gått i fbm. reg. av fjellender)
2014	4-5 par	Bjørn Harald Larsen (fast rute gått i fbm. reg. av fjellender)
2020	5 par	Fast rute gått ifbm. registrering av fjellender

Registreringene på 1970-tallet hadde trolig ganske ulik dekning av dette overvåkingsområdet, mens det i 2011, 2014 og 2020 ble gått en temmelig lik takseringsrunde i forbindelse med overvåking av fjellender i det samme området.

Figur 8. Avgrensning av overvåkingsområdet Evjemyra i Gjøvik kommune (følger reservatgrensa, grønn strek).

Det har helt åpenbart skjedd en klar tilbakegang i området, særlig med tanke på at lappspurv hadde ekstra fokus under kartleggingen i 2020. Sannsynligvis er bestandsreduksjonen enda større enn det tabellen viser.

4.1.6 Svartknattjønning

Kommune: Dovre

Vernestatus: Nasjonalpark (Rondane)

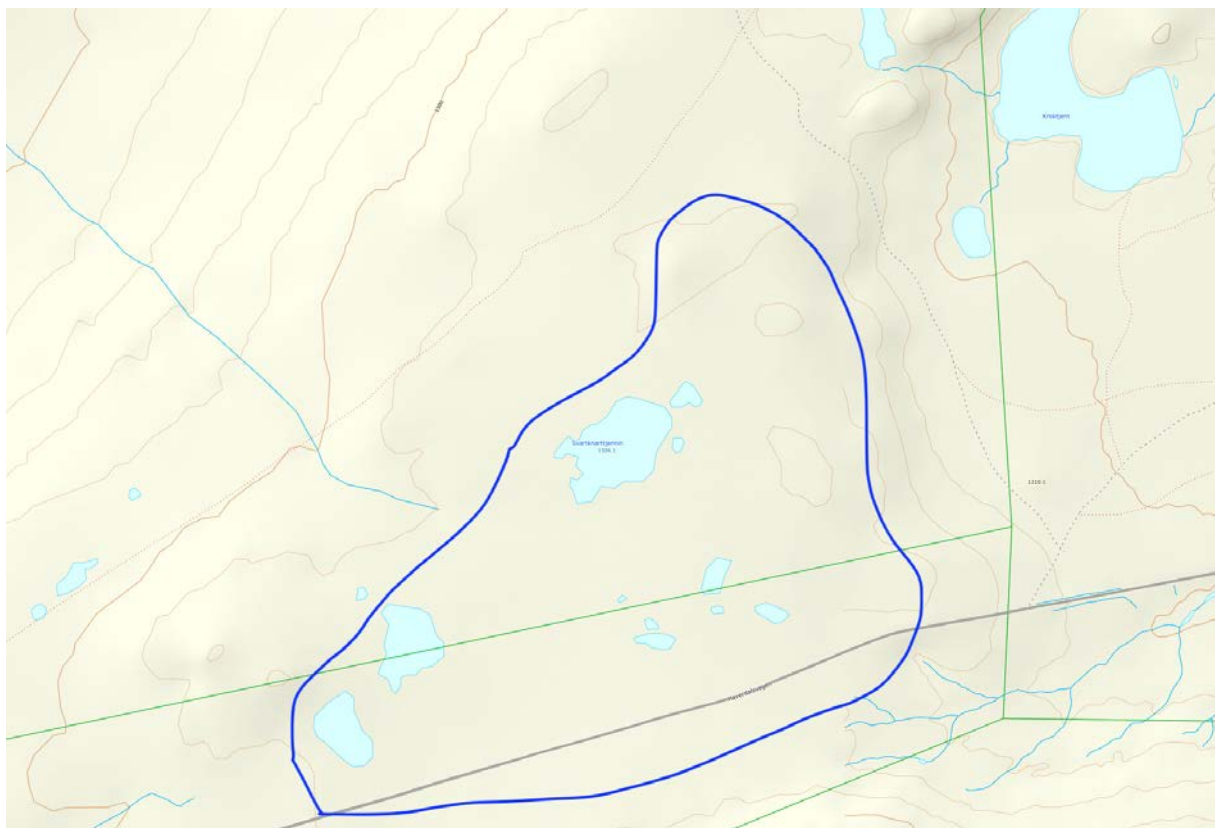
Høydelag: 1300-1320 moh.

Tidligere rapporter/sammenstillinger: Ingen

Feltregistreringer 2020: Tom Dalhøy og Bjørn Harald Larsen 24.6. og Bjørn Harald Larsen 9.8.

År	Antatt hekkebestand	Kommentar
1974	1 par	Steinar Stueflotten
2001	4 par	Per Buertange
2003	2 ind.	Per Buertange
2011	3-4 par	Bjørn Harald Larsen (fast rute gått i fbm. registrering av fjellender)
2014	2-3 par	Bjørn Harald Larsen (fast rute gått i fbm. reg. av fjellender)
2015	5 hanner	Morten Nilsen og Knut Andre Tronsen
2020	1 hann 6 hanner + 1 hunn	Fast rute gått ifbm. registrering av fjellender Kim Daniel Hansen og Knut Andre Tronsen

Registreringene i forbindelse med overvåkingen av fjellender i dette området kan tyde på en bestandsnedgang (fra 3-4 par i 2011, til 2-3 par i 2014 og 1 syngende hann i 2020). Registreringene fra AO i 2015 og 2020 omfatter trolig registreringer i et større område enn det som blir dekt under takseringer av fjellender.

Figur 9. Avgrensning av overvåkingsområdet Evjemyra i Gjøvik kommune (følger reservatgrensa, grønn strek).

4.1.7 Veslhjerkinnstjønnin

Kommune: Dovre

Vernestatus: Reservat (Veslhjerkinnstjønnin)

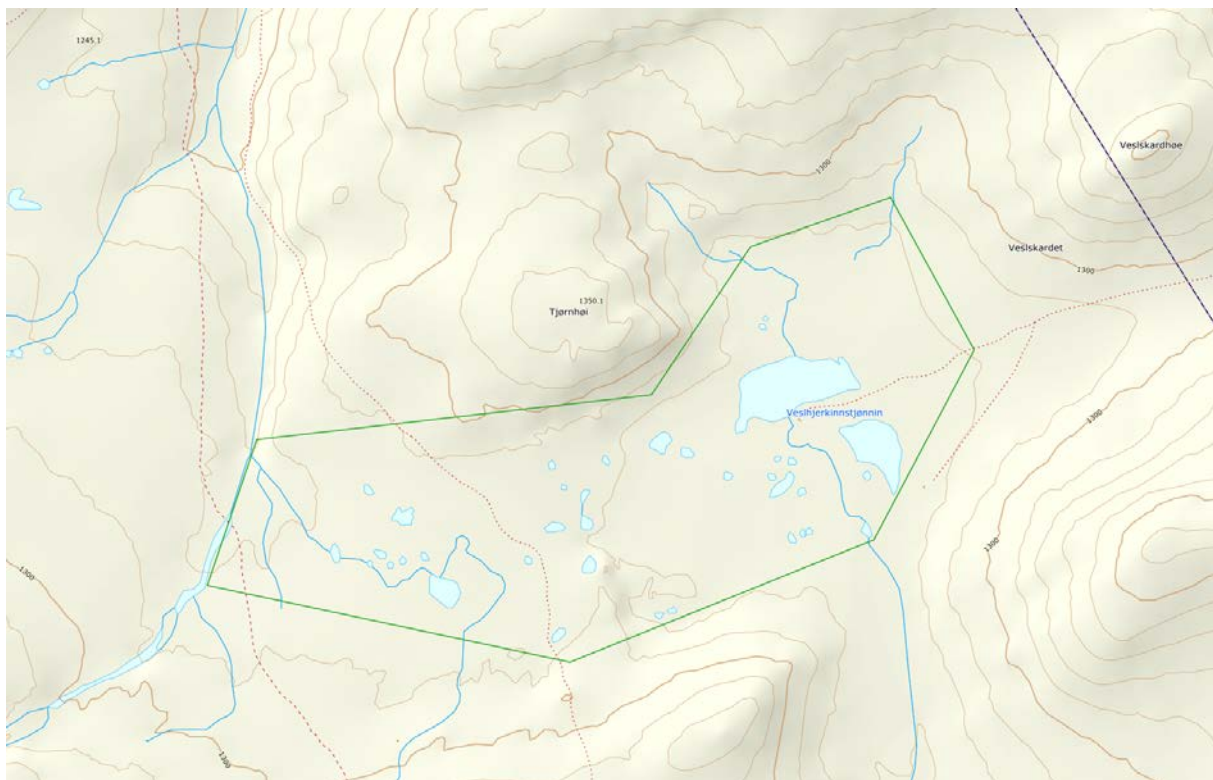
Høydelag: 1250-1270 moh.

Tidligere rapporter/sammenstillinger: Opheim & Høitomt 2005

Feltregistreringer 2020: Geir Høitomt 11.7.

År	Antatt hekkebestand	Kommentar
1973	6 ind.	Terje Nordvik (AO)
1986	Hekkefugl	Bjørn Harald Larsen (feltnotater)
2005	Min. 5 par	Opheim & Høitomt 2005
2009	14 ind.	Jon Opheim (AO)
2020	Min. 3 par	GHØ (ikke heldekkende registrering)

Det er usikkert hvor stor del av reservatet som har blitt undersøkt i årene med registreringer. Trolig dekte registreringene i 2005 og 2009 det aller meste av reservatet, mens det i 2020 ikke ble gjort en heldekkende registrering. Med det som utgangspunkt har bestanden trolig vært stabil eller svakt nedadgående fra 2005 til 2020 (sannsynligvis en ganske betydelig nedgang fra 2009 til 2020).

Figur 10. Avgrensning av overvåkingsområdet Evjemyra i Gjøvik kommune (følger reservatgrensa, grønn strek).

4.1.8 Leirungsvatnet/Råkåvatnet

Kommune: Skjåk/Lom

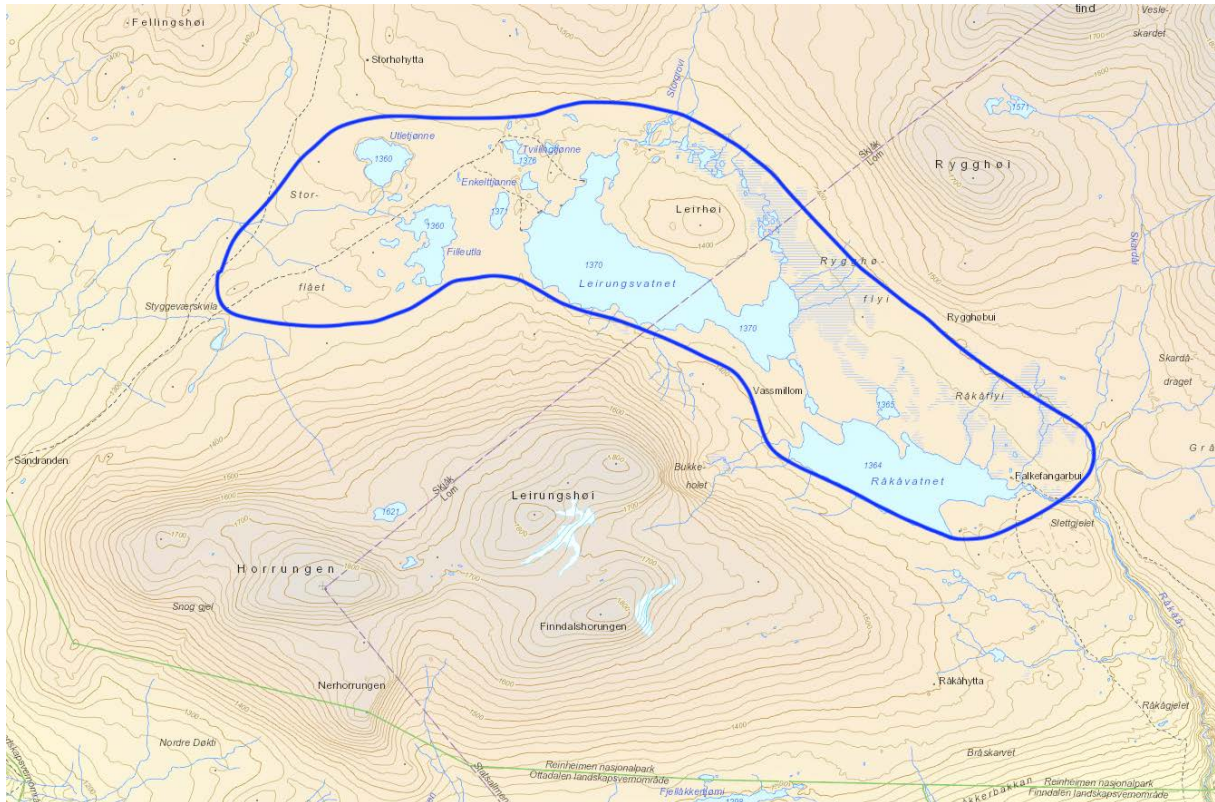
Vernestatus: Nasjonalpark (Reinheimen)

Høydelag: 1350-1400 moh.

Tidligere rapporter/sammenstillinger: Ingen

Feltregistreringer 2020: Tom Dalhøy og Jon Opheim 8.-9.7.

År	Antatt hekkebestand	Kommentar
2008	3 ind. Leirungsvatnet	Frank Grønningsæter (AO)
2010	1 hann Utletjønne	Frank Grønningsæter (AO)
2011	5 hanner Leirungsvatnet	Egil Soglo (AO)
2015	1 ind.	Jon Opheim (AO)
2016	15 ind.	Frank Grønningsæter (AO)
2020	-	TDA, JOP

Figur 11. Overvåkingsområdet Flåmyra naturreservat i Nordre Land kommune.

Et stort høyfjellsplatå som fram til nylig hadde en god bestand av lappspurv (f.eks. 5 hanner ved Leirungsvatnet i 2011 og 15 ind. i hele området i 2016). Området ble grundig undersøkt 8.-9. juli i 2020 uten at arten ble påvist. Det er en mulighet for at arten kan ha hekket lavere i terrenget her pga. sein snøsmelting.

4.1.9 Refjellsvatni

Kommune: Vågå

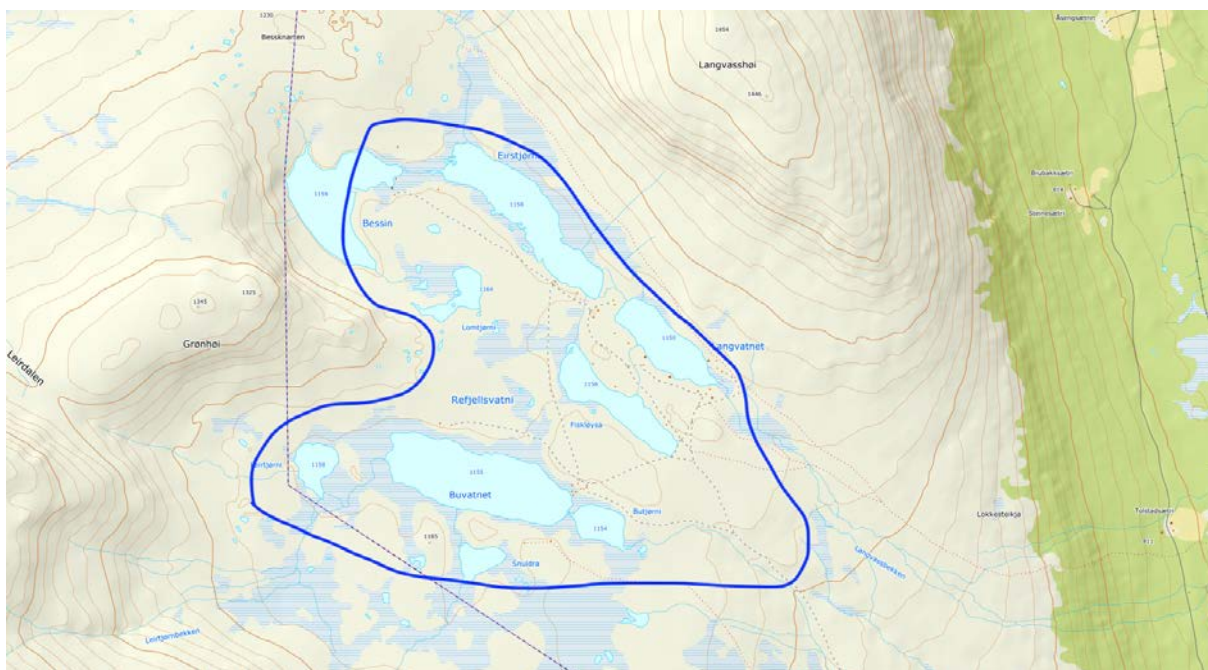
Vernestatus: Ingen

Høydelag: 1150-1180 moh.

Tidligere rapporter/sammenstillinger: Ingen

Feltregistreringer 2020: Rune Nilson og Bjørn Roar Løkken 21.6.

År	Antatt hekkebestand	Kommentar
2005	Flere par	Jon Opheim (AO)
2011	15+ ind.	Bjørn Harald Larsen (reg. i fbm. overvåking av fjellender)
2014	10 ind.	Tom Dalhøy (reg. i fbm. overvåking av fjellender)
2020	6 ind.	Reg. i fbm. overvåking av fjellender

Figur 12. Overvåkingsområdet Flåmyra naturreservat i Nordre Land kommune.

Området er hovedsakelig undersøkt i forbindelse med overvåking av fjellender på Refjellsvatni. Trolig har registreringene hatt om lag samme dekning de tre årene dette er gjennomført (2011, 2014 og 2020), noe som tilsier at bestanden er mer enn halvert de siste 10 årene.

4.1.10 Åsdalstjønna

Kommune: Ringebu

Vernestatus: Ingen

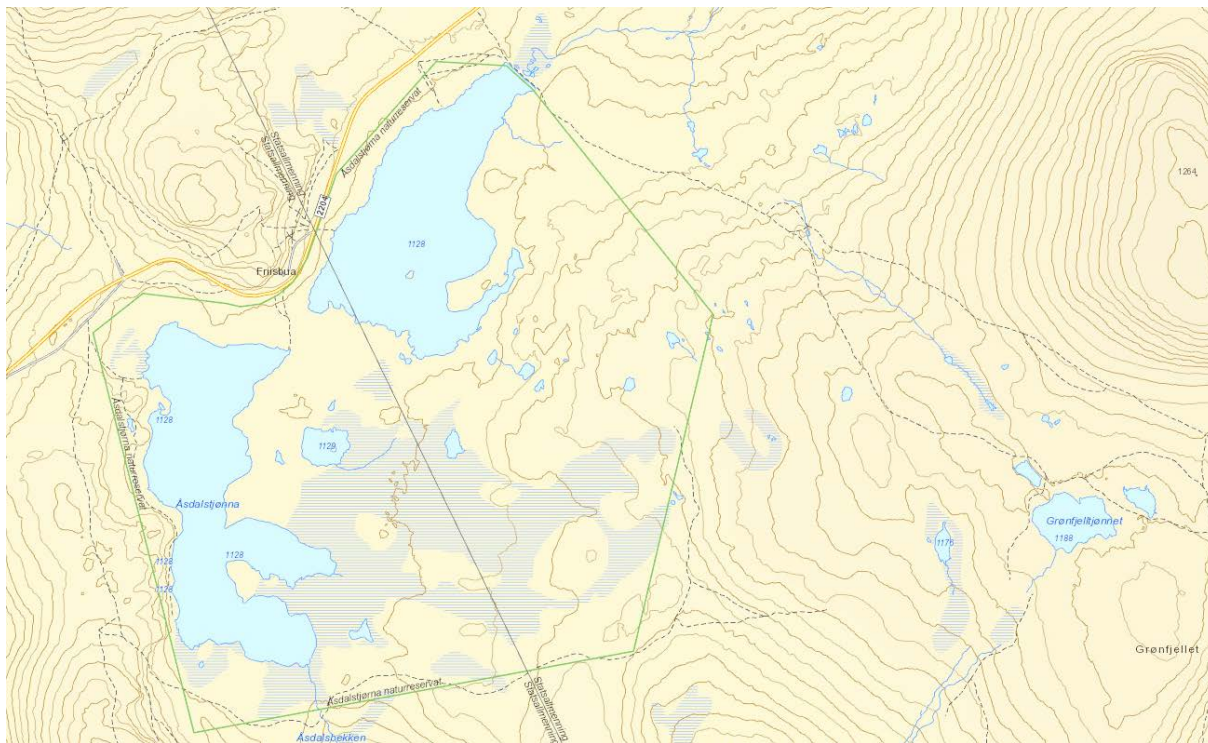
Høydelag: 1128-1140 moh.

Tidligere rapporter/sammenstillinger: Ingen

Feltregistreringer 2020: Kjell-Roger Engh 11.6., Sven Haugen, Ragnar Ødegård 15.6., Margaret M. Eggen 20.6., John Apeland og Ragnar Ødegård 23.6., Tom Dalhøy og Bjørn Harald Larsen 24.6., Ragnar Ødegård 13.7.

År	Antatt hekkebestand	Kommentar
1975	Flere sy. hanner	Jon Opheim (AO)
2004	5+ ind.	Bjørn Harald Larsen
2010	4 hanner	Jon Opheim (AO)
2011	Par m/unger	Jon Opheim (AO)
2012	3 ind.	Tom Dalhøy (AO)
2014	2 hanner	Jon Opheim (AO)
2015	2 ind.	Jon Opheim (AO)

År	Antatt hekkebestand	Kommentar
2016	7 ind.	Ragnar Ødegård (AO)
2020	1 par	Kjell-Roger Engh (AO)

Figur 13. Åsdalstjønna naturreservat langs Friisvegen i Ringebu kommune.

Det er vanskelig å tolke resultatene fra Åsdalstjønna, da dekingen sannsynligvis har vært til dels svært forskjellige de ulike årene. Men mange ornitologer besøkte området i juni/juli 2020 uten at lappspurv ble observert, og muligens er arten på vei ut også fra dette området.

4.1.11 Lyngen

Kommune: Øyer

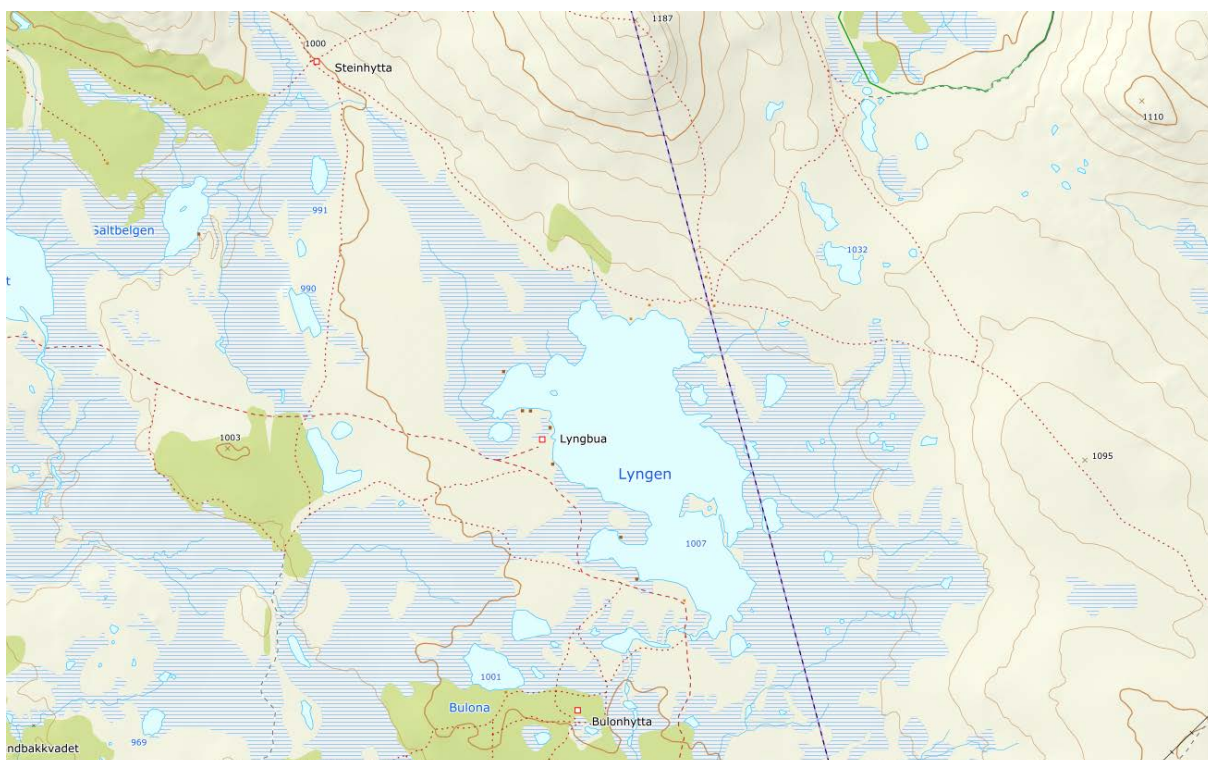
Vernestatus: Ingen

Høydelag: 1000-1010 moh.

Tidligere rapporter/sammenstillinger: Ingen

Feltregistreringer 2020: Sven Haugen 27.6.

År	Antatt hekkebestand	Kommentar
2011	8+ ind.	Ragnar Ødegård (AO)
2012	8 ind.	Sven Haugen (AO)
2013	4 ind.	Sven Haugen (AO)
2014	3 ind.	Sven Haugen (AO)
2015	4 ind.	Sven Haugen (AO)
2016	2 ind.	Sven Haugen (AO)
2017	2 ind.	Sven Haugen (AO)
2020	-	Ingen funn rapportert

Figur 14. Overvåkingsområdet Lyngen i Øyer kommune, på grensa til Stor-Elvdal.

Sven Haugen har gjort registreringer ved Lyngen fra 2012 og fram til 2020 (med unntak av i 2028 og 2019), og observasjonene viser en betydelig nedgang i bestanden; fra omkring 5 par i 2011 og 2012 til 1-2 par i 2016 og 2017 og ingen registrerte individer i 2020.

4.1.12 Sanddalen

Kommune: Øystre Slidre

Vernestatus: Naturreservat (Sanddalstjedn) (deler av området)

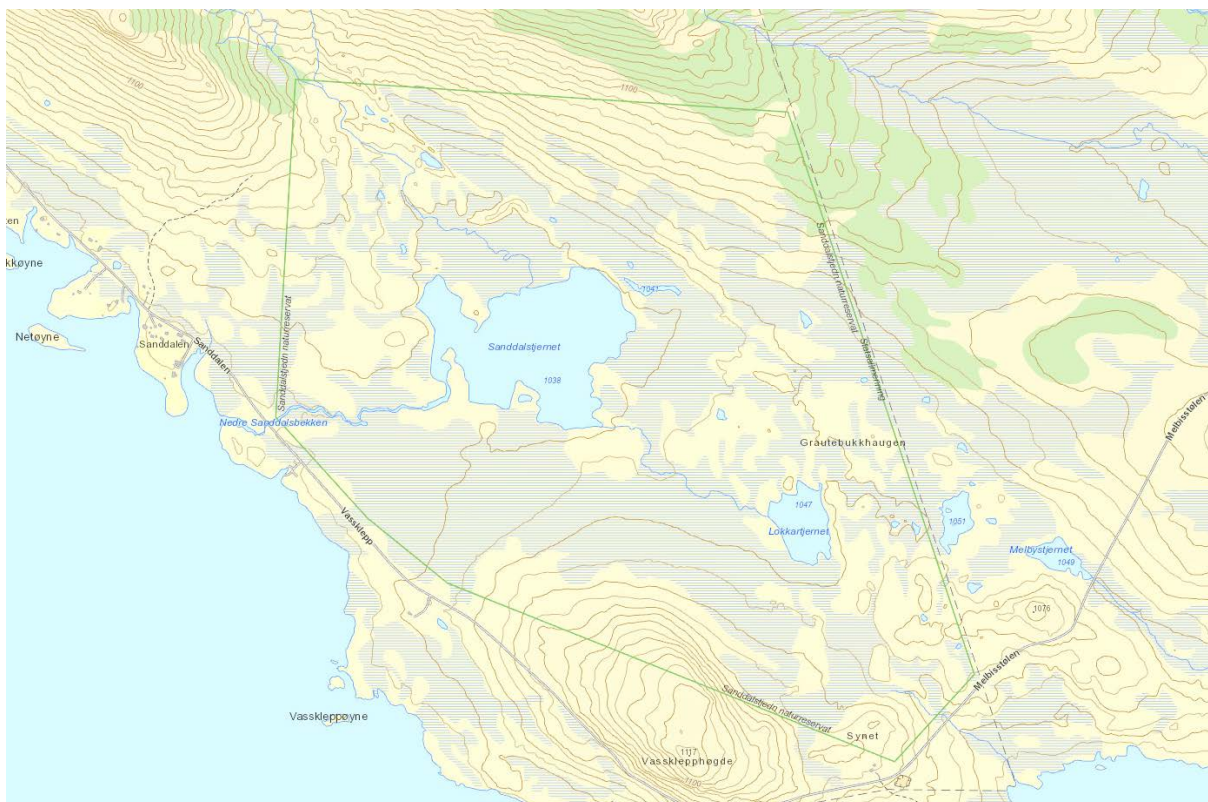
Høydelag: 1038-1050 moh.

Tidligere rapporter/sammenstillinger: Ingen

Feltregistreringer 2020: Ragnar Ødegård og Lise Caspersen 10.7.

År	Antatt hekkebestand	Kommentar
2011	6 hanner reservatet	Simon Rix (AO)
2015	5 ind. Sanddalen 2 ind. reservatet	Øyvind Hagen og Trude Starholm (AO) Ragnar Ødegård (AO)
2016	5 ind. Sanddalen	Ole Bosse (AO)
2017	4 ind. Sanddalen 1 ind. reservatet	Bjørn Roar Løkken (AO) Sven Haugen og Ragnar Ødegård (AO)
2018	4 ind. Sanddalen 3 ind. reservatet	Reidar Myhre (AO) Ragnar Ødegård (AO)
2019	Min. 1 hann Sanddalen	Reidar Myhre (AO)

År	Antatt hekkebestand	Kommentar
2020	6 ind. Sanddalen 4 hanner Sanddalen 1 par reservatet	Ketil Knudsen (AO) Per Steinsland (AO) RØD/LKA

Figur 15. Sanddalen og Sanddalstjeden naturreservat nord for Vinstre i Øystre Slidre kommune.

Registreringene i Sanddalen og i Sanddalstjeden naturreservat har trolig også ulik dekning mellom år. Lokaliteten Sanddalen i Artsobservasjoner ligger utenfor og vest for reservatet, men det er usikkert om ikke deler av observasjonsmaterialet fra denne lokaliteten også stammer fra innenfor verneområdet. Uansett kan det se ut til at lappspurven har hatt en relativt stabil bestand i dette området, muligens med en nedgang innenfor Sanddalstjeden naturreservat.

4.1.13 Fisketjerni øst

Kommuner: Øystre Slidre

Vernestatus: Ingen

Høydelag: 1325-1380 moh.

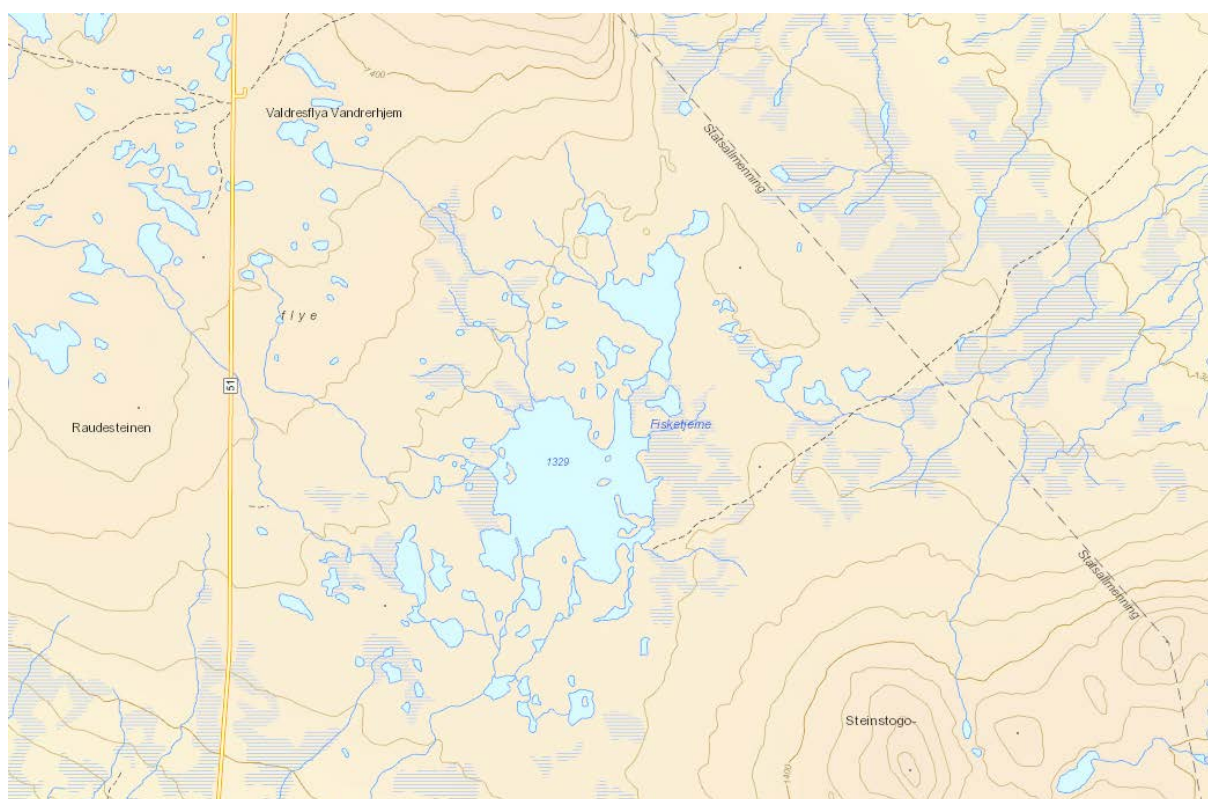
Tidligere rapporter/sammenstillinger: Ingen

Feltregistreringer 2020: Ole Knut Steinset 25.6., Ragnar Ødegård 4.7.

År	Antatt hekkebestand	Kommentar
2005	20 ind.	Kjetil Johannessen (AO)
2007	Vanlig	Jon Opheim (AO)
2009	7 ind.	Jon Opheim (AO)

År	Antatt hekkebestand	Kommentar
2011	10 ind.	Ragnar Ødegård (AO)
2019	5 hanner + fl. ind. 6 ind. (2 par + flere syngende)	Kjell Isaksen (AO) Andreas Günther (AO)
2020	7 ind.	Folke Gravklev (AO)

I løpet av de 15 årene vi har relativt gode data fra dette området, har bestanden blitt redusert med mer enn 50 %. Også i dette området er det usikkert hvor stor del av området observatørene har dekt de ulike årene, men at arten er vanlig (slik Jon Opheim registrerte i 2007) er nok ikke lenger tilfelle.

Figur 16. Fisketjerni øst for Rv 51 på Valdresflye i Øystre Slidre kommune.

4.2 Andre registreringer i 2020

Lappspurv ble også registrert en rekke andre steder i tidligere Oppland fylke i 2020, uten at det ble gjort systematiske undersøkelser eller lett spesielt etter arten. Nedenfor er alle registreringer av arten som ble lagt inn i Artsobservasjoner vist (med unntak av registreringer i de 13 overvåkingsområdene).

Tabell 1. Lappspurvobservasjoner i områder utenfor de 13 overvåkingsområdene i tidligere Oppland fylke i 2020 (fra Artsobservasjoner).

Lokalitet	Antall/atferd	Dato	Observatør(er)
Øvre Moksjøen, Øyer	1 syngende hann i flukt	20.4.	John Apeland, Margaret M. Eggen
Værsketoppen, Gausdal	1 ind. trekkende mot NV	25.4.	Sverre Lundemo
Vesterbø, Nord-Aurdal	1 hunnfarget ind.	1.5.	Rune Rødningen
Raassumsetra, Gran	1 hann næringsøkende	3.5.	Anne Gri Henriksen

Lokalitet	Antall/atferd	Dato	Observatør(er)
Viovegen, Vestre Slidre	1 hann næringsøkende	16.5.	Tor Bråten
Store Nuten, Øystre Slidre	1 ind. overflygende	31.5.	Simon Rix
Lykkjestølne, Øystre Slidre	1 ind. på antatt hekkeplass	11.6.	Erik Brekkå Rosberg
Lomtjønne, Lesja	2 syngende hanner	12.6.	Tor Martin Haugen
Bergastølen, Øystre Slidre	1 syngende hann	17.6.	Anne Gri Henriksen
Valdresflya, Øystre Slidre	12 syngende hanner	20.6.	Halvard Hauer
Mosbesstronde, Vågå	1 ind. på antatt hekkeplass	20.6.	Øystein og Elin Winnem
Ytre Bottjønne, Dovre	1 ind. på antatt hekkeplass	24.6.	Bjørn Harald Larsen
Dingen, Lillehammer	1 ind. (adult)	28.6.	Stein Egil Granli
Melbystjednet/Vassklepp, Øystre Slidre	5 hanner på antatt hekkeplass	29.6.-1.7.	Terje Pettersen
Tautertjønnet, Øyer	1 ind. på antatt hekkeplass	3.7.	Jon Opheim
Rjupetjernet, Øystre Slidre	1 par på antatt hekkeplass	4.7.	Ragnar Ødegård
Vassklepp, Øystre Slidre	10 ind.	4.7.	Jan Erik Haugen mfl.
Austhøflågan, Nord-Fron	4 ind. på antatt hekkeplass	4.7.	Jan Erik Haugen mfl.
Valdresflya Vandrerhjem, Øystre Slidre	1 syngende hann	6.7.	Knut Eie og Ann Torill Halvorsen
Skagsflye, Øystre Slidre	1 ind. på antatt hekkeplass	7.7.	Jan Erik Haugen mfl.
Haverdalsvegen, Fjellheim/Grimsdalen, Dovre	2 ind.	12.7.	Tommy Andre Andersen mfl.
Stien Saubu-Flyvraket, Ringebu	1 par med hekkeatferd	16.7.	Sondre Hamarheim Westad
Steinbudalen, Nord-Fron	3 varslende hanner	23.7.	Jens Petter Ous
Haverdalen, Dovre	1 ungfugl (1K)	28.7.	Per Steinsland
Foksådalen vest, Dovre	2 ind.	6.8.	Svein Dale
Ytre Bottjønne, Dovre	1 ind. på antatt hekkeplass	9.8.	Bjørn Harald Larsen

I tillegg til disse observasjonene gjorde Knut Gundersen en kartlegging av lappspurv i myr- og vierområdet Breijordan (Svælhøgda-Saubua-Kvien) på Fåvang Vestfjell i Ringebu sommeren 2020. Han konkluderer med 5 observerte par i området etter i alt 6 turer i perioden 24.6.-21.7.

Fra overvåkingen i Hjerkinnskytefelt i tilknytning til tilbakeføringen av skytefeltet til sivile formål har Larsen & Høitomt (2020) også en del observasjoner av lappspurv fra gamle Hjerkinnskytefelt (utenom de to overvåkingsområdene innenfor skytefeltet) som så langt ikke er lagt ut på Artsobservasjoner. Dette gjelder følgende registreringer:

Lokalitet	Antall/atferd	Dato	Observatør
Stormyre, Dovre	4-5 par i løs koloni langs Grisungbekken	28.6.	Bjørn Harald Larsen
Vesllie/Rolstadsætre, Dovre	2 par med hekkeatferd	28.6.	Bjørn Harald Larsen
Grisungdalen/Grisungtjørni, Dovre	2 par med hekkeatferd	28.6.	Bjørn Harald Larsen
Snøheimvegen v/Svånålegeret, Dovre	2 par med hekkeatferd	29.6.	Geir Høitomt
Svånålegeret, Dovre	1 par med hekkeatferd	29.6.	Geir Høitomt
Langs vegen mellom Storfallet til Tjørnhøkollen, Dovre	2 par med hekkeatferd	29.6.	Geir Høitomt
Haukbergmyrin, Dovre	1 par med hekkeatferd	29.6.	Geir Høitomt

Fra denne overvåkingen er det i perioden 2016-2020 gitt ut årlige rapporter (som er unntatt offentlighet pga. rovfuglopplysninger), og i disse er det gitt et anslag på antall registrerte par med lappspurv for hvert år. Dekningen av området har nok variert en del fra år til år, og i 2020 var det et ekstra fokus på lappspurv under overvåkingen. Ingen av årene har det vært en heldekkende kartlegging av skytefeltet, derimot overvåking av utvalgte områder – som til en viss grad har variert i omfang. En generell oppsummering fra overvåkingen i perioden 2008-2013 (Reitan mfl. 2014) er uten omtale av lappspurv. I rapportene fra 2016-2020 oppgis følgende av antall registrerte lappspurv:

2016: 20-30 syngende hanner/territoriehevdende par (Solvang 2016)

2017: 20-30 syngende hanner/territoriehevdende par (Solvang 2017)

2018: 15-20 syngende hanner/territoriehevdende par (Larsen & Høitomt 2018)

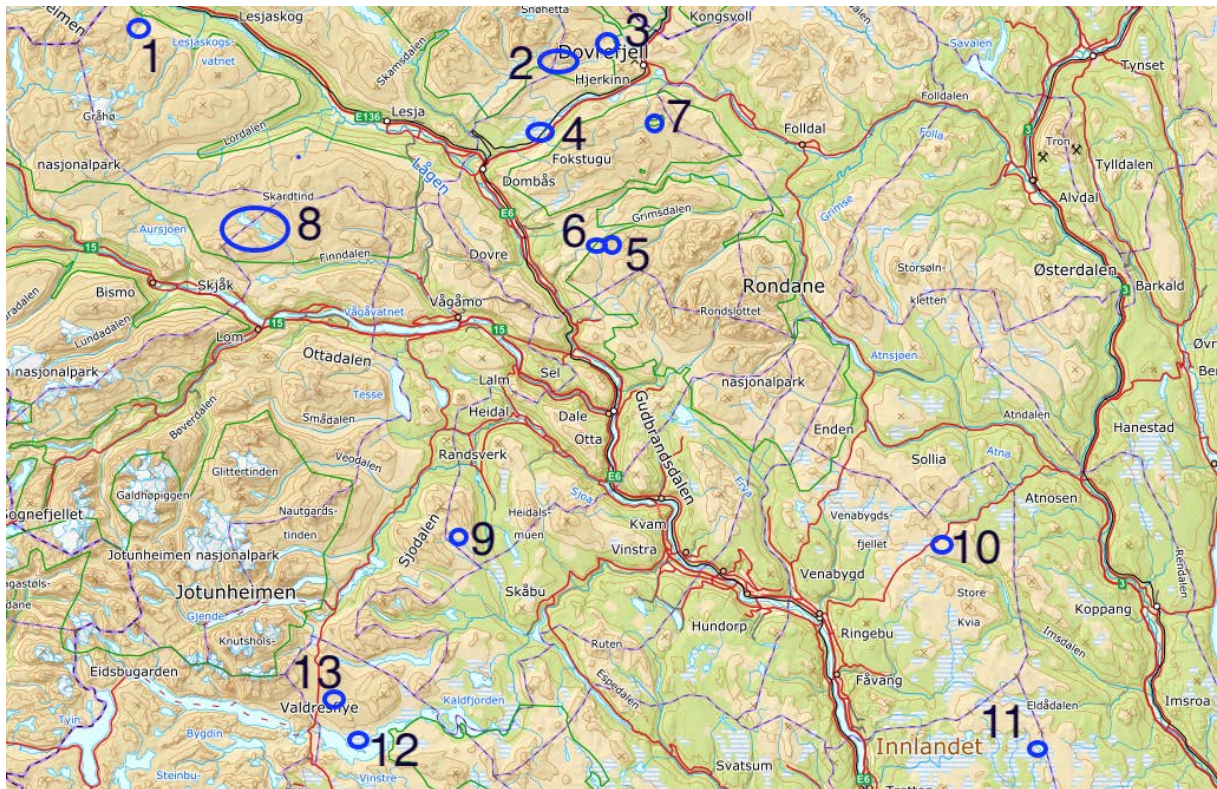
2019: 16-20 syngende hanner/territoriehevdende par (Larsen & Høitomt (2019)

2020: 32-33 syngende hanner/territoriehevdende par (Larsen & Høitomt 2020)

4.3 Oppsummering

I tabell 2 er data fra alle de 13 overvåkingsområdene presentert, med antatt hekkebestand i 2020 og en vurdering av bestandsutvikling. Av tabellen kommer det fram at 9 områder har hatt en klar negativ bestandsutvikling, mens 3 områder har hatt en ganske stabil bestand og kun ett område har antatt positiv trend (Svartknattjønning). Generelt er det problematisk å utlede bestandsutvikling i mange områder pga. at registreringene har hatt ulik dekning fra år til år. De beste datasettene, der registreringene har fulgt mer eller mindre samme metodikk og hatt samme geografisk dekning fra år til år, finnes fra Fokstumyra (sterk tilbakegang fra perioden 1986-1990 til 2005-2020), Hornsjøen/Storrvatnet (betydelig tilbakegang 2011 til 2020), Refjellsvatni (mer enn halvering av bestanden siden 2011) og Lyngen (trolig gått ut som hekkefugl i løpet av 2010-tallet, fra 4-5 par i 2011/2012). Også fra de to områdene i Hjerkinnskytefelt er det gode data fra 2016-2020, men har trolig dekningsgraden blitt gradvis bedre de siste årene, og slik sett kan dataene gi et feil bilde – trolig har disse områdene hatt en ganske stabil bestand i perioden.

Til sammen ble det registrert i størrelsesorden 48-50 par med lappspurv innenfor de 13 overvåkingsområdene. I to av områdene ble ikke lappspurv registrert, på tross av ganske god forekomst av arten på 2010-tallet (Leirungsvatnet/Rååvatnet og Lyngen). I andre områder i tidligere Oppland fylke ble anslagsvis 50-70 par med lappspurv registrert i 2020.

Figur 17. Oversikt over de 13 overvåkingsområdene som ble etablert for lappspurv i tidligere Oppland fylke.

Tabell 2. Registrerte hekkende og antatt hekkende par med lappspurv i de 13 utvalgte overvåkingsområdene for arten i Oppland i 2020.

Område	Kommune(r)	Antatt hekkebestand 2020	Bestandsutvikling
1. Rånåflyi	Lesja	2 par	Betydelig nedgang (fra 1986)
2. Grisungvatni	Lesja/Dovre	13 par	Trolig stabil (fra 1984)
3. Tjørnhøtjørn/Einøvlingsvatnet	Dovre	5 par	Trolig stabil (fra 2016)
4. Fokstummyra NR	Dovre	1 par	Sterk tilbakegang (fra 1986-1990)
5. Hornsjøen/Storrvatnet	Dovre	5+ par	Betydelig tilbakegang (fra 1974 og 2011)
6. Svartknattjønnin	Dovre	6 par	Stabil eller liten økning (fra 2001/2011)
7. Veslhjerinntjønnin NR	Dovre	Min. 3 par	Tilbakegang (fra 2005/2009)
8. Leirungsvatnet/Råkåvatnet	Skjåk/Lom	0 par	Dramatisk tilbakegang (16 ind. i 2016)
9. Refjellsvatni	Vågå	4-5 par	Betydelig tilbakegang (fra 2011)
10. Åsdalstjønnna NR	Ringebu	1 par	Betydelig tilbakegang (fra 1975/2004/2016)
11. Lyngen	Øyer	0 par	Dramatisk tilbakegang (fra 4-5 par 2011/2012)
12. Sanddalen	Øystre Slidre	Min. 4 par	Stabil eller liten tilbakegang (fra 2011)
13. Fisketjerni øst	Øystre Slidre	4-5 par	Betydelig tilbakegang (fra 2005/2007)
Sum		48-50 par	

5 DISKUSJON

5.1 Utbredelse og habitatvalg

Lappspurven har størst utbredelse og er mest tallrik i lavalpine områder med stort innslag av myr og våtmark/tjern i nordre deler av tidligere Oppland fylke. De fleste viktige hekkeområder ligger mellom 1100 og 1300 moh. Hekkeområdene er gjerne kjennetegnet av rygger med lav- og lynghei i mosaikk med større eller mindre myrer og myrkanter med høy vierdekning. Forekomsten av myr blir brukt som ett av flere kriterier for skille lav- og mellomalpin sone (finnes i lavalpin, men ikke i mellomalpin), og lappspurvhekkning i mellomalpin sone er nok svært sjeldent. Den ser også ut til å like et visst innslag av stein og blokk, som utgjør fine sangposter. I slike områder, og særlig i områder med kalkrik fjellvegetasjon – slik som på Dovrefjell – kan den danne løse kolonier på 3-5 par.

Figur 18. Lappspurv hann ved Tjørnhøytjørn i gamle Hjerkinns skytefelt 29. juni 2020. Arten er valgt som årets fugl av Norsk Ornitologisk Forening, vesentlig for å bedre kunnskapen om lappspurv i Norge og for å rette fokus mot en av fjellets fugler som har bestandsnedgang. Det gamle skytefeltet og Dovre kommune er trolig ett av de viktigste hekkeområdene for arten i Sør-Norge. Foto: Geir Høitomt.

Kommunene Dovre, Lesja og Øystre Slidre hadde flest registrerte lappspurver i 2020. I tillegg vet vi at det finnes viktige hekkeområder i Lom og Sel – mens vi er mer usikre på bestanden i Skjåk, Vågå, Frønskommune og Vang. Fra Vang rapporterer Thor Østbye at arten har forsvunnet fra tidligere faste hekkeplasser på Slettefjell og ved Tyin. Muligens hekker den fortsatt i Slettningen-området og på Filefjell, men det begynner å bli lenge siden noen har sjekket etter arten i disse områdene.

Lenger sør kan den også være vanlig i enkelte områder, slik som Breijordan i Ringeby, men det er generelt lengre mellom hekkeplassene og parene i sørlige fjelltrakter. Våre viktigste hekkeområder ligger i nasjonalparkene Dovrefjell-Sunndalsfjella og Reinheimen, i tillegg til på Valdresflya og langs Vinstre. I nasjonalparkene Breheimen, Jotunheimen og Rondane er bestandene mindre. I Langsua nasjonalpark var den tidligere vanlig i Øystre Slidre-delen, men her har den blitt svært fåtallig i det seinere.

5.2 Bestandsutvikling og bestandsestimat

Vi har få områder i Oppland med lange tidsserier fra hekkeområder for lappspurv. De beste undersøkelsene over tid er gjort i Fokstumyra naturreservat, i Hornsjøen-Storrvatnet-området mellom Grimsdalen og Haverdalen og på Valdresflya. På Fokstumyra konkluderte Østbye (2006) med at lappspurven hadde forsvunnet som fast hekkefugl mellom 1990 og 2002 – basert på at den ikke ble funnet hekkende på myra i 2002 og 2005. Fortsatt er dette gyldig, da arten de siste 10 årene kun har blitt registrerte på myra enkelte år. I de to andre områdene har det vært en klar tilbakegang, som har vært særlig tydelig etter 2010.

I de andre overvåkingsområdene har lappspurven vært ganske stabil (Sanddalen, Øystre Slidre, Tjørnhøtjørn/Einøvlingvatnet, Dovre og Grisungvatni, Lesja) eller i tilbakegang (de øvrige 6 områdene, dvs. til sammen 9 områder) de siste 10-15 årene – mens kun ett område har hatt antatt positiv utvikling (Svartknattjønnin, Dovre). For flere områder er tilbakegangen på mer enn 50 %. Går man enda lenger tilbake, kan tilbakegangen være enda større – slik som f.eks. i området Hornsjøen-Storrvatnet. Fra Skagsflye i Øystre Slidre, ett område som ikke er inkludert i overvåkingen, ble det registrert min. 18 ind. i 1983 (Kolbjørn Hoff) og min. 12 par i 2004 (Geir Høitomt og Astri Aadnes), mens det i 2020 kun ble gjort en tilfeldig observasjon av ett individ (Jan Erik Haugen mfl. i AO).

For en del områder har vi eldre data kun fra ett eller to år, og etter det har områdene kun blitt besøkt sporadisk. Dette gjelder bl.a. Eldåbua i Øyer (10 ind. 12.6.1971: Jon Opheim), Smådalsvatni, Lom (10 ind. 24.6.1978: Jon Opheim), Tvillingkollan, Åmotdalsvatnet, Dovre (20 ind. 15.7.1984: Henning Anker Johansen), 20 ind. Bergset-Fjelldokka, Øystre Slidre (20 ind. 28.6.1986: Geir Gaarder), Fellingvatnet, Lesja (15-20 ind. 1.7.1987: Geir Gaarder), Vangsvatnet, Lesja (9 par 28.6.2016: Jon Opheim) og Råkvatnet/Leirungsvatnet, Lom (15 ind. 7.7.2016: Frank Grønningsæter). I flere av disse områdene mistenker vi at bestanden har blitt betydelig redusert, da deler av området har blitt besøkt uten at arten har blitt registrert.

Det er ganske tydelig at det lappspurven har blitt mer fåtallig eller har forsvunnet fra tidligere hekkel plasser under tregrensa, slik som Fokstumyra, myrene ved Lyngen på Øyerfjellet, Hersjømyrin og Svartbekkmyrin i Nord-Fron, Røssjøen-området i Etnedal/Nord-Aurdal og Oppsjømyra i Nordre Land/Gausdal. På Hersjømyrin ble det registrert 5-6 par i 1983 (Karlsen 1983), mens det i 2019 ble registrert kun ett par ved taksering av verneområdet (Geir Høitomt). Ved Røssjøen ble 2-3 par funnet i 2004 (Geir Høitomt og Astri Aadnes) og bare en syngende hann i 2018 (Geir Høitomt). Tilsvarende ble det på Oppsjømyra registrert 2 par i 1981 og ingen lappspurv ved gjennomgang av reservatet i 2020 (Geir Høitomt). I tillegg er det også ganske tydelig at den er i ferd med å miste fotfeste i andre sørlige hekkeområder, slik som Stølsvidda, Langsua NP, Øyerfjellet mv. I høyereliggende områder lenger nord i fylket har ikke bestandsutviklingen vært like negativ, slik som langs Grisungvatni i Lesja (ca. 1220-1250 moh.) og på Valdresflya (1320-1350 moh.).

Litt ekstra innsats ble nok også gjort for å registrere lappspurv på vårtrekket i 2020, og i alt 5 observasjoner ble gjort av enkeltfugler i lavlandet – mot 1 i 2019 og 3 i 2018, også det av enkeltfugler (AO). På 1970- og 1980-tallet var det ikke helt uvanlig å registrere flokker på 10-50, noen ganger opp mot 100-150 fugler på vårtrekket. Som eksempler kan nevnes 150 ind. i Lågendeltaet 3.5.1973 (Jon Opheim), 50-100 ind. Einangsøyene, Sel 5.5.1974: Hans Olav Bråtå (Bråtå 1974), 17 ind. Fåvang naturreservat 9.5.1978 (Jon Opheim), 76 ind. ved Hersetjernet, Vestre Toten 10.5.1979 (Bjørn Harald Larsen), 100 ind. i Lågendeltaet 9.5.1981 (Jon Opheim), 130 ind. Vedervang i Lensbygda, Østre Toten 19.4.1984 (Geir Gaarder), 20 ind. Totenvika 24.4.1985 (Geir Gaarder), 50 ind. Grimås, Vestre Toten 19.4.1989 (Bjørn Harald Larsen) og 45 ind. Mjørlund, Vestre Toten 22.4.2012 (Bjørn Harald Larsen).

Vår konklusjon etter årets undersøkelser er at lappspurven har gått kraftig tilbake i tidligere Oppland fylke mellom 2010 og 2020, antakelig så mye som 40-60 %. Men går vi tilbake

Et bestandsestimat for arten er svært utfordrende å gi. Arten opptrer ikke jevnt utbredt, slik som f.eks. heipielerke, men hekker noen få par sammen eller i løse kolonier der den har optimale forhold. Oppland har store arealer med lavalpine heier med stort innslag av myrer/myrkanter og våtmark/tjern, og en stor del av dette ligger i rike fjellområder med potensial for lappspurv. Men, allikevel, det er ikke mulig å gjøre beregninger av hekkebestanden av denne arten basert på arealtall for egnet hekkehabitat – både fordi den hekker så flekkvis og fordi den er i ferd med å forsvinne fra flere egnede områder (kanskje først og fremst fra store myrområder under eller i tregrensa). Slik sett vil trolig bestandstallet til Shimmings & Øien (2015) basert på antall km² med egnet habitat for hele landet blir for høyt.

Det vi har forsøkt er å vurdere bestanden grovt ut fra tidligere og nåværende kjente hekkeplasser på kommunenivå. Et forsøk på dette er gjort i tabell 3. Basis for vurderingen er data lagt inn i Artsobservasjoner og registreringene i 2020.

Tabell 3. Estimater på antall hekkende par lappspurv i kommunene i Oppland, samt et grovt bestandsestimat for hele det tidligere fylket.

Kommune	Estimat	Kommentar
Dovre	100-200 par	Hornsjøen/Storrvatnet, Grisungdalen, Tjørnhø/Einøvlingsvatnet, Veslhjerkintjønnin mv.
Lesja	100-200 par	Grøndalen, Grisungvatni, Vangsvatnet, Gautsjøen, Fellingvatnet
Skjåk	30-50 par	Aursjøen-Heggebottflyi-Leirungsvatnet
Lom	50-100 par	Smådalen, Veodalen, Råkåvatnet
Vågå	10-20 par	Besstrond, Refjellet
Sel	30-50 par	Refjellvatni, Høvringen-Mysusæter
Nord-Fron	10-20 par	Austhøflågan-Oskampen, Steinbudalen
Sør-Fron	0-5 par	Mikkelsmyrin
Ringebu	10-20 par	Breijordan, Åsdalstjønnna, Langrumpa/Muvatnet, Breitjønnna
Øyer	2-5 par	Tautertjønnnet, Austmyra
Lillehammer	0-2 par	?
Gausdal	1-5 par	Tossentjern, Nostjønnengene
Nordre Land	0-2 par	Synnfjellet (sist observert i 2000)
Etnedal	0-2 par	Røssjøen-området (sist registrert i 2017)
Sør-Aurdal	0-2 par	?
Nord-Aurdal	0-5 par	Stølsvidda (sist registrert i hekketida i 2012)
Vestre Slidre	0-2 par	Gilafjell?
Øystre Slidre	100-150 par	Vinteren/Sanddalen, Valdresflya, Skagsflye
Vang	5-20 par	Slettningen, Tyin-området, Filefjell?
Sum	500-1000 par	

5.3 Mulige årsaker til tilbakegangen

Det er lett å tenke på klimaendringer når man skal forsøke å forklare lappspurvens tilbakegang i Oppland og i landet for øvrig. Analysen av dataene fra tidligere Oppland fylke fra 1970-tallet og fram til 2020, viser klart at arten har forsvunnet eller er i ferd med å forsvinne fra store myrområder like under eller i skoggrensa – hvor det tidligere ikke var en ubetydelig del av bestanden som hadde tilhold. Det er også tydelig at den har forsvunnet fra de sørligste hekkeområdene i fylket, og disse

faktorene har selvsagt sammenheng med hverandre (de sørligste hekkeplassene er også av de lavestliggende).

Lappspurven har altså i stor grad blitt borte fra høydelaget 900-1000/1050 moh. og hekker nå hovedsakelig i høydelaget 1100-1300 moh., mange steder også opp mot 1400 moh. (bla. på Valdresflya og på Storrassberget vest for Haverdalen). Gaarder mfl. (1997) angir at arten har sin hovedutbredelse innenfor høydelaget 1000-1200 moh. Spørsmålet er da om hekkeområdene som lappspurven har blitt «fortrengt» til er av like god kvalitet som områdene omkring tregrensa var for arten tidligere. Dersom kvaliteten er lavere, kan det være en forklaring på tilbakegangen (for tilgjengelig areal er minst like stort lenger opp i terrenget, da den hovedsakelig velger/valgte store myrområder i nedre del av utbredelsesområdet).

Og skulle klimaendringer presse arten enda lenger opp i terrenget, er det nok ganske klart at det vil bli til mindre egnede områder for lappspurven. Den viser en klar forkjærlighet for myrer/myrkanter og fuktig hei (i mosaikk med tørrere hei), og myr forsvinner som naturtype i overgangen mellom lavalpin og mellomalpin sone (typisk i høydelaget 1400-1450 moh. i Sør-Norge). Nå kan man jo spekulere i om ikke også høydegrensa for myr vil øke med et mildere og fuktigere klima, men trolig er det en prosess som vil gå langt seinere (enn den takten vi har sett lappspurven flytte seg oppover i terrenget de siste tiårene).

Insektproduksjonen er en vesentlig faktor for de fleste arter som hekker i fjellet, og klimaendringene kan ha ført til at lappspurven så langt ikke har klart å tilpasse seg en endring i produksjonstoppen for insekter i hekkesesongen. Antakelig kommer den nå tidligere enn før, og lappspurven må derfor starte hekking tidligere for å treffe toppen i ungeperioden (se også Heggøy 2020a).

Men, årsaken (eller noe av årsaken) kan like gjerne ligge langs artens trekkroute eller i overvintringsområdene. Hovedtyngden av norske lappspurver trekker mot sørøst – en mindre del mot sørvest (Bakken mfl. 2006). Vinterområdene er antakelig i Russland og på Kirgisersteppene (Jacobsen 1963, som referert i Bakken mfl. 2006). Formodentlig møter lappspurven de samme utfordringene langs sin trekkroute og i sine overvintringsområder som andre spurvefugler med liknende trekk- og vinterområder, slik som f.eks. blåstrupe, snøspurv og vierspurv. Dette er også arter i til dels betydelig tilbakegang i Skandinavia (vierspurv er kritisk truet i Norge, blåstrupe nær truet). Heggøy (2020b) nevner intensivjordbruk og radioaktivitet som trusler for lappspurv i vinterområdene.

En rekke fuglearter som hekker i alpine og arktiske områder har en ungeproduksjon som svinger i takt med smågnagerbestandene – med en topp hvert 3-4 år. Dette er best kjent for dagrovfugler og ugler, som er direkte berørt av sykklusene som smågnagerekspertes, men også vaderarter og enkelte spurvefugler viser den samme sykliske svingningen i ungeproduksjonen. Årsaken er at predatorer (både rovdyr og rovfugler) som i smågnagerår tar mest mus, går over til egg og fugleunger i år med lite smågnagere. Den siste tiden, og kanskje særlig på 2000-tallet, har smågangersyklusene ikke hatt like markerte toppe som tidligere – med unntak av lokale store toppe, og da like gjerne i skogområder som i fjellområder. Det siste store lemenåret må vi vel tilbake til 1994 for å finne, men lokalt har det vært mindre toppe i fjellet også i 2007, 2017 og 2018. Kanskje kan de generelt svakere smågnagerbestandene i sørnorske fjellområder de siste tiårene også være en medvirkende årsak til bestandsnedgangen hos lappspurv og andre alpine, bakkehekkende arter.

6 LITTERATUR

- BirdLife International 2004. Birds in Europe: population estimates, trends and conservation status. BirdLife International. Cambridge. 374 s.
- BirdLife International 2015. European Red List of Birds. Office for Official Publications of the European Communities. Luxembourg. 675 s.
- Bråtå, H. O. 1974. Einangsøyene. Rapport. 32 s.
- IUCN 2018. The IUCN Red List of Threatened Species. <http://www.iucnredlist.org>.
- Gaarder, G. (red.), Høitomt, G., Kasenborg, I. G., Larsen, B. H., Opheim, J. & Roang, J. K. 1997. Fugler i Oppland. Norsk Ornitologisk Forening, avd. Oppland. Fylkets fuglevernforening. Lillehammer. 280 s.
- Gjershaug, J. O., Thingstad, P. G., Eldøy, S. & Byrkjeland, S. (red.) 1994. Norsk fugleatlas. Norsk Ornitologisk Forening, Klæbu. 551 s.
- Heggøy, O. 2020a. Magert med lappspurv i 2020. Vår Fuglefauna 43: 210-216.
- Heggøy, O. 2020b. Fjellets fugler forsvinner. Vår Fuglefauna 43: 98-99.
- Henriksen S. & Hilmo O. (red.) 2015. Norsk rødliste for arter 2015. Artsdatabanken, Norge. ISBN: 978-82-92838-40-2.
- Kålås, J. A., Dale, S., Gjershaug, J. O., Husby, M., Lislevand, T., Strann, K.-B. & Strøm, H. 2015. Fugler (Aves). S. 67 - 70 i: Henriksen, S. & Hilmo, O. (red.) Norsk rødliste for arter 2015. Artsdatabanken, Norge. 193 s. ISBN: 978-82-92838-40-2.
- Opheim, J. 2004. Kartlegging av biologisk mangfold Øyer kommune. Innsamlet grunnlagsmateriale om fugler og dyr. Rapport, 147 s.
- Opheim, J. 2011. Fokstumyra naturreservat 2011. Overvåking av hekkebestander av prioriterte fuglearter. Norsk Ornitologisk Forening, avd. Oppland. Rapport. 17 s.
- Opheim, J. 2012. Fokstumyra naturreservat 2012. Overvåking av hekkebestander av prioriterte fuglearter. Norsk Ornitologisk Forening, avd. Oppland. Rapport. 19 s.
- Opheim, J. 2013. Fokstumyra naturreservat 2013. Overvåking av hekkebestander av prioriterte fuglearter. Kistefos Skogtjenester AS. Rapport. 22 s.
- Opheim, J. & Høitomt, G. 2005. Veslhjerkinntjønnin naturreservat Dovre kommune. En sammenstilling av fugleobservasjoner fra 2005 og tidligere år. Norsk Ornitologisk Forening, avd. Oppland. Rapport. 18 s.
- Opheim, J. & Høitomt, G. 2014. Fokstumyra naturreservat 2014. Overvåking av hekkebestander av prioriterte fuglearter. Kistefos Skogtjenester Rapport nr. 14-2014. 23 s.
- Opheim, J. & Høitomt, G. 2016. Fokstumyra naturreservat 2016. Overvåking av hekkebestander av prioriterte fuglearter. Kistefos Skogtjenester Rapport nr. 16-2016. 23 s.
- Opheim, J. & Høitomt, G. 2018. Fokstumyra naturreservat 2017. Overvåking av hekkebestander av prioriterte fuglearter. Norsk Ornitologisk Forening, avd. Oppland. Rapport. 20 s.
- Opheim, J. & Høitomt, G. 2019. Fokstumyra naturreservat 2018. Overvåking av hekkebestander av prioriterte fuglearter. Kistefos Skogtjenester Rapport nr. 4-2019. 24 s.
- Opheim, J., Høitomt, G., Haugen, S., Apeland, J. & Ødegård, R. 2020. Fokstumyra naturreservat 2019. Overvåking av hekkebestander av prioriterte fuglearter. Norsk Ornitologisk Forening, avd. Oppland. Rapport. 20 s.

- Opheim, J. & Høitomt, G. 2020. Fokstumyra naturreservat 2020. Overvåking av hekkebestander av prioriterte fuglearter. Kistefos Skogtjenester Rapport nr. 85-2020. 27 s.
- Reitan, O., Aarrestad, P. A., Gjershaug, J. O., Stabbetorp, O. E. & Hagen, D. 2014. Verneplan for Hjerkinnskytefelt – kunnskapsstatus for naturtyper, flora og fugleliv. NINA Rapport 1088. 71 s.
- Shimmings, P. & Øien, I. J. 2015. Bestandsestimater for norske hekkefugler. NOF-rapport 2015-2. 268 s.
- Solvang, R. 2016. Hjerkinnskyte- og øvingsfelt. Oppsummering sjekk av sårbare lokaliteter for fugl 13-16 juni 2016 og oppfølgende sjekk 6-7 august 2016. Asplan Viak. Rapport unntatt offentlighet. 9 s.
- Solvang, R. 2017. Hjerkinnskyte- og øvingsfelt. Oppsummering sjekk av sårbare lokaliteter for fugl 12-14 juni og 10-11 august 2017. Asplan Viak. Rapport unntatt offentlighet. 16 s.
- Østbye, T. 1987. Fokstumyra naturreservat. Vegetasjon og fugl. Resultater fra feltarbeidet 1986 og sammenstilling av eldre observasjonsmateriale. Fylkesmannen i Oppland, miljøvernavdelingen. Rapport nr. 9/87: 1-80.
- Østbye, T. 1988. Fokstumyra naturreservat, fugleregistreringer 1987. Fylkesmannen i Oppland, miljøvernavdelingen. Rapport nr. 4/88: 1-28.
- Østbye, T. 1989. Fokstumyra naturreservat. Fugleregistreringer 1988. Fylkesmannen i Oppland, miljøvernavdelingen. Rapport nr. 13/89: 1-35.
- Østbye, T. 1989. Fokstumyra naturreservat. Fugleregistreringer 1989. Fylkesmannen i Oppland, miljøvernavdelingen. Rapport nr. 23/89: 1-38.
- Østbye, T. 1990. Fokstumyra naturreservat. Fugleregistreringer 1990. Fylkesmannen i Oppland, miljøvernavdelingen. Rapport nr. 13/90: 1-12.
- Østbye, T. 2006. Fugleregistreringer i Fokstumyra naturreservat. Resultater fra feltarbeidet sommeren 2005. Statens naturoppsyn Rapport 31-2006: 1-40.